

OPETUSMINISTERIÖ

OPINTOSETELIKOKEILU, TYÖRYHMÄN LOPPURAPORTTI

2:2002

OPETUSMINISTERIÖN TYÖRYHMIEN MUISTIOITA
Promemorior av undervisningsministeriets arbetsgrupper

KUVAILEHTI

Julkaisija

Julkaisun päivämäärä

Opetusministeriö

31.12.2001

Tekijät (toimielimestä: toimielimen nimi, puheenjohtaja, sihteeri)		Julkaisun laji työryhmän muistio	
Opintosetelikokeilua selvittävä työryhmä		Toimeksiantaja Opetusministeriö	
Puheenjohtaja: Arja Mäkeläinen, opetusministeriö Sihteeri: Kirsi Lähde, opetusministeriö		Toimielimen asettamispvm 12.12.2000	Dnro 70/043/2000

Julkaisun nimi (myös ruotsinkielinen)

Opintosetelikokeilu, työryhmän loppuraportti (Studiesedelarbetsgruppens slutrapport)

Julkaisun osat

Väli­raportti 30.4.2001 (ei painettu)

Tiivistelmä

Koulutuksen ja korkeakouluissa harjoitettavan tutkimuksen kehittämissuunnitelmassa 1999-2004 mainitaan "Selvitetään kokeiluin opintosetelin käyttömahdollisuudet aikuis­koulutuksen rahoitusmuotona". Opetusministeriön toisen tietostrategian osahankkeena toimii Tietoyhteiskunnan kansalaisvalmiudet -hanke, jonka toimenpideohjelma tähtää kaikkien kansalaisten tietoyhteiskuntavalmiuksien parantamiseen. Mainitun hankkeen osahankkeeksi asetettiin 12.12.2000 valmisteluryhmä laatimaan ehdotusta opintosetelikokeilun toteutuksesta. Kokeilun tavoitteena on tietoyhteiskunnan perustaitojen hankkimisen helpottaminen erityisesti keski-ikäiselle ja eläkeläisväestölle, työelämän ulkopuolella oleville sekä erityisryhmille. Toimeksiannossa yhdistyy opintoseteli-idea tietoyhteiskunnan kansalaistaitojen hankkimiseen. Kokeilulla on tarkoitus samalla hankkia tietoa opintosetelin laajemmista käyttömahdollisuuksista aikuisopiskelun ja tarjonnan rahoitusmuotona.

Työryhmän tuli 30.4.2001 mennessä laatia suunnitelma kokeilun toteuttamisvaihtoehdoista vuoden 2002 talousarvion valmistelua silmälläpitäen sekä 31.12.2001 mennessä saadun palautteen pohjalta laatia tarkennettu kokeilun toimeenpanosuunnitelma. Toimeksiannon mukaan suunnitelman tulee sisältää ainakin: 1) selvitykset opintoseteli-idean tähänastisesta käytöstä ja 2) ehdotukset siitä kenelle opintoseteli kohdennettaisiin ja millaisin perustein, 3) ketkä ja mitkä tahot toimisivat opintosetelin toimittajina/myöntäjinä, 4) millaiseen opiskeluun tai palveluihin opintoseteliä voitaisiin käyttää ja 5) miten opintoseteli rahoitettaisiin.

Työryhmä väli­raportti valmistui toukokuussa 200. Siinä työryhmä ehdotti, että ennen varsinaisen opintosetelikokeilun aloittamista olisi tarpeen järjestää jo vuonna 2001 alkava suppea pilottivaihe, jotta saataisiin kokemuksia kokeilun käytännön järjestelystä. Pilottivaihe toteutettiin Kuusankoskella, Mikkelissä, Porissa, Tuusulassa ja Kittilässä. Opintosetelin arvo oli 500 mk käytettäväksi tietotekniikan peruskurssitasoiseen opiskeluun. Kohderyhminä olivat yli 60-vuotiaat, työttömät ja maahanmuuttajat. Pilottivaiheen käytännön järjestelyt ovat sujuneet hyvin. Seurantatietoa kokeilusta hankittiin pilottikunnilta, -oppilaitoksilta sekä opintoseteliopiskelijoilta. Myöhemmin asiasta valmistuu pro gradu-tutkielma.

Pilottivaiheen kokemusten perusteella työryhmä esittää, että vuonna 2002 opintosetelikokeilua laajennetaan. Kokeilua organisoisivat edelleen kunnat. Valittavien kokeilukuntien kanssa sovittaisiin kokeilun laajuudesta, organisoimisesta ja seurannasta. Niille jäisi kuitenkin mahdollisuus erilaisiin organisointitapoihin. Rahoitus osoitetaan kunnalle. Kokeilun kohderyhminä olisivat työttömät, 60 tai 65 vuotta täyttäneet sekä maahanmuuttajat. Opintosetelin sisältö olisi tietotekniikan peruskurssitasoinen koulutus. Opintosetelin suuruudeksi ehdotetaan 100 euroa. Opintoseteliä voisi käyttää kaikissa julkisen valvonnan alaisissa oppilaitoksissa kotikunnassa tai muualla. Opintosetelin rahoitukseen vuonna 2002 ehdotetaan käytettäväksi 3 miljoonaa markkaa eli noin 500 000 euroa. Kokeilua tulisi voida jatkaa myös vuosina 2003 ja 2004. Paikkakuntien koon mukaan käytettävissä olisi noin 40 - 400 opintoseteliä paikkakuntaa kohden. Tämä tarkoittaisi keskimäärin 15 opiskelijan ryhminä 3 - 27 opintoryhmää.

Työryhmä on tämän lisäksi pohtinut opintosetelin käyttömahdollisuuksia aikuis­koulutuksen rahoituksessa.

Avainsanat (asiasanat)

opintoseteli, koulutusseteli, voucher, aikuis­koulutus, aikuisopiskelu, tietotekniikan kansalaisvalmiudet, tietostrategia

Muut tiedot

Sarjan nimi ja numero Opetusministeriön työryhmien muistioita 2:2002		ISSN 0359-761X	ISBN 952-442-407-X
Kokonaissivumäärä 41	Kieli suomi	Hinta	Luottamuksellisuus Julkinen
Jakaja Yliopistopaino		Kustantaja Opetusministeriö	

PRESENTATIONSBLAD

Utgivare Undervisningsministeriet	Utgivningsdatum 31.12.2001	
Författare (uppgifter om organet: organets namn, ordförande, sekreterare)	Typ av publikation Arbetsgruppspromemoria	
Studiesedelarbeitsgruppen	Uppdragsgivare Undervisningsministeriet	
Ordförande Arja Mäkeläinen, Undervisningsministeriet Sekreterare Kirsi Lähde, Undervisningsministeriet	Datum för tillsättandet av organet 12.12.2000	Dnr 70/043/2000
Publikation (även den finska titeln) Studiesedelarbeitsgruppens slutrapport (Opintosetelikokeilu, työryhmän loppuraportti)		
Publikationens delar Mellanrapport 30.4.2001 (opublicerad)		
Sammandrag I utvecklingsplanen för utbildning och forskning 1999-2004 heter det: "Genom försök utreds möjligheterna att utnyttja utbildningssedlar som en finansieringsform för vuxenutbildningen". I undervisningsministeriets andra kunskapsstrategi ingår delprojektet Medborgarfärdigheter i kunskapssamhället (Tietoyhteiskunnan kansalaisvalmiudet) vars åtgärdsprogram går ut på att alla medborgare är betjänta av bättre färdigheter i kunskapssamhället. Som ett delprojekt i ovan nämnda projekt tillsattes en arbetsgrupp 12.12.2000 för att bereda förslag till hur försöket med studiesedlar skall genomföras. Försöket skall underlätta särskilt för medelålders personer och pensionärer samt människor utanför arbetslivet och speciella grupper inhämtandet av basfärdigheter i kunskapssamhället. Uppdraget förenar studiesedelidén och medborgarfärdigheterna i kunskapssamhället. Försöket skall samtidigt informera om huruvida studiesedeln kan utnyttjas för finansiering av vuxenutbildning och utbildningsutbud i större skala. Arbetsgruppen skulle senast 30.4.2001 ha en plan om olika försöksalternativ med tanke på budgetberedningen för 2002 och utifrån feedback som inhämtats innan 31.12.2001 utarbeta en precis verkställighetsplan för försöket. Planen skall enligt uppdraget åtminstone innehålla: 1) utredning av studiesedelns användning hittills, 2) förslag med motiveringar om vem studiesedeln kan riktas till, 3) vem och vilka organ kan vara förmedlare/beviljare av studiesedlar, 4) för vilket slags studier eller tjänster kan studiesedeln användas och 5) hur finansieras studiesedeln. Arbetsgruppens mellanrapport blev färdig i maj 2001. Arbetsgruppen föreslog i den att det är skäl att, innan det egentliga försöket med studiesedlar sätter igång, redan 2001 inleda ett begränsat pilotskede för att få erfarenheter av det praktiska arrangemanget med försöket. Pilotskedet genomfördes i Kuusankoski, St.Michel, Björneborg, Tusby och Kittilä. Studiesedeln var värd 500 mk och gällde studier i informationsteknik på grundkursnivå. Målgruppen var personer över 60, arbetslösa och invandrare. Pilotfasen har praktiskt utfallit väl. För uppföljningen fick vi information från pilotförsökets kommuner, läroanstalter och studerande. Senare kommer en pro graduavhandling. På grundval av erfarenheterna av pilotskedet föreslår arbetsgruppen att studiesedelförsöket utvidgas 2002. Försöket kan fortfarande organiseras av kommunerna. Omfattningen av försöket, organisationen och uppföljningen kan diskuteras med de utvalda kommunerna. Kommunerna får dock viss frihet att själva variera försöket. Finansieringen ges till kommunen. Målgruppen är arbetslösa, personer över 60 eller 65 och invandrare. Innehållet är studier i informationsteknik på grundkursnivå. Värdet på studiesedeln föreslås bli 100 euro. Studiesedeln är giltig i alla offentligt övervakade läroanstalter i hemkommunen eller på andra orter. För finansieringen av studiesedlarna 2002 föreslås 3 miljoner mark, dvs. ca 500 000 euro. Försöket bör kunna fortsätta också 2003 och 2004. Beroende på ortens storlek ställs ca 40 - 400 studiesedlar till förfogande per ort. Det betyder 15 studerande i snitt per grupp i 3 - 27 studiegrupper. Arbetsgruppen har härutöver funderat på möjligheterna att använda studiesedeln som finansiering av vuxenstudier.		
Nyckelord studiesedel, utbildningssedel, voucher, vuxenutbildning, vuxenstudier, medborgarfärdighet i datateknik, kunskapsstrategi		
Övriga uppgifter		
Seriens namn och nummer Promemorior av undervisningsministeriets arbetsgrupper 2:2002		ISSN 0359-761X
		ISBN 952-442-407-X
Sidoantal 41	Språk Finska	Pris
		Sekretessgrad Offentlig
Distribution Universitetstryckeriet		Förlag Undervisningsministeriet

Opetusministeriölle

Valtioneuvoston vuoden 1999 lopulla hyväksymässä Koulutuksen ja korkeakouluissa harjoitettavan tutkimuksen kehittämissuunnitelmassa 1999-2004 luvussa 3.10. Aikuiskoulutus mainitaan aikuisten opintojen toimeentulon järjestelyitä koskevassa kohdassa erikseen "Selvitetään kokeiluin opintosetelin käyttömahdollisuudet aikuiskoulutuksen rahoitusmuotona". Aikaisemmin opintoseteli on kehittämisideana mainittu Oppimisen ilo - Kansallinen elinikäisen oppimisen strategia -komitean toimenpide-ehdotuksissa (Komiteanmietintö 1997:14, toimenpide-ehdotus 19). Opintoseteli, palveluseteli tai voucher termit ovat eri yhteyksissä näkyneet useissa koulutusta koskevissa kirjoituksissa.

Opetusministeriön koulutuksen ja tutkimuksen toisessa tietostrategiassa 2000-2004 on aiempaa suuremman osuuden saanut huoli tietoyhteiskunnan polarisaatiokehityksestä eli siitä vaarasta, että tietoyhteiskunnan tarjoamien mahdollisuuksien ulkopuolelle jää suuri joukko kansalaisia. Niinpä yhdeksi strategian osahankkeeksi on nostettu Tietoyhteiskunnan kansalaisvalmiudet -hanke. Tämän syksystä 2000 lähtien toimineen hankkeen piirissä on hahmoteltu seuraavia vuosia koskeva toimenpideohjelma kaikkien kansalaisten tietoyhteiskuntavalmiuksien parantamiseksi. Työn alkuvaiheessa vuonna 2000 kiinnitettiin erityisesti huomiota motivointiin. Vuonna 2001 hankkeen piirissä on toteutettu paljon erilaisia toimenpiteitä.

Mainitun hankkeen osahankkeeksi asetettiin 12.12.2000 valmisteluryhmä laatimaan ehdotusta opintosetelikokeilun toteutuksesta. Kokeilun tavoitteena on tietoyhteiskunnan perustaitojen hankkimisen helpottaminen erityisesti keski-ikäiselle ja eläkeläisväestölle, työelämän ulkopuolella oleville sekä erityisryhmille. Näin opetusministeriö liitti toimeksiannossa muutenkin esillä olleen opintoseteli-idean tietoyhteiskunnan kansalais-taitojen hankkimiseen. Kokeilulla on tarkoitus samalla hankkia tietoa opintosetelin laajemmista käyttömahdollisuuksista aikuisopiskelun ja tarjonnan rahoitusmuotona.

Työryhmän tuli 30.4.2001 mennessä laatia suunnitelma kokeilun toteuttamis-vaihtoehtoista vuoden 2002 talousarvion valmistelua silmälläpitäen sekä 31.12.2001 mennessä saadun palautteen pohjalta laatia tarkennettu kokeilun toimeenpano-suunnitelma.

Toimeksiannon mukaan suunnitelman tulee sisältää ainakin

- 1) selvitykset opintoseteli-idean tähänastisesta käytöstä ja ehdotukset siitä
- 2) kenelle opintoseteli kohdennettaisiin ja millaisin perustein
- 3) ketkä ja mitkä tahot toimisivat opintosetelin toimittajina/myöntäjinä
- 4) millaiseen opiskeluun tai palveluihin opintoseteliä voitaisiin käyttää
- 5) miten opintoseteli rahoitettaisiin.

Työryhmän puheenjohtajana on toiminut opetusneuvos Arja Mäkeläinen opetusministeriöstä sekä jäsenenä hallitusneuvos Hannu Hakkola sosiaali- ja terveysministeriöstä, erityisasiantuntija Maisa Lovio Suomen Kuntaliitosta, rehtori Pentti Silvennoinen Pietarsaaren suomenkielisestä työväenopistosta, toiminnanjohtaja Eeva-Inkeri Sirelius Kansalais- ja työväenopistojen liitosta sekä ylitarkastaja Markku Virtanen työministeriöstä. Hannu Hakkola ei ole enää työn loppuvaiheessa osallistunut ryhmän työhön. Työryhmän sihteerinä on kesäkuusta lähtien toiminut suunnittelija Kirsi Lähde opetusministeriöstä.

Työryhmä väliraportti valmistui toukokuussa 2001. Raporttia ei ole painettu, mutta se on ollut luettavissa opetusministeriön verkkosivuilla. Lisäksi raporttia on lähetetty useille tahoille.

Väliraportissaan työryhmä ehdotti, että ennen varsinaisen opintosetelikokeilun aloittamista olisi tarpeen järjestää jo vuonna 2001 alkava suppea pilottivaihe, jotta saataisiin kokemuksia kokeilun käytännön järjestelyistä. Tätä valmisteltiin työryhmässä ja sittemmin mukaan kutsuttujen neljän kunnan edustajan kanssa. Kunnilta oli tiedusteltu niiden halukkuutta tulla mukaan pilottivaiheeseen. Tämän kesällä 2001 tapahtuneen valmistelun perusteella tehtiin 15.8.2001 päätökset avustusmäärärahan myöntämisestä Kuusankoskelle, Mikkelille, Porille ja Tuusulalle ja myöhemmin Kittilälle. Pilottivaihetta selostetaan tarkemmin muistiossa.

Työryhmä on kuullut asiantuntijoina väliraporttivaiheen jälkeen opetusneuvos Marita Savolaa opetusministeriöstä ja ylitarkastaja Tuija Lemistä työministeriöstä. Ryhmän jäsen Maisa Lovio on välittänyt Suomen Kuntaliiton asiantuntijalausannon. Ylitarkastaja Anja Lyra työministeriöstä on ollut kuultavana kotouttamiskoulutuksesta.

Työryhmä jättää muistionsa kunnioittaen opetusministeriölle.

Helsingissä 30.12.2001

Arja Mäkeläinen

Hannu Hakkola

Maisa Lovio

Pentti Silvennoinen

Eeva-Inkeri Sirelius

Markku Virtanen

Kirsi Lähde

Sisällysluettelo

1. Selvityksiä opintosetelin/palvelusetelin käytöstä.....	1
2. Mitä opintosetelillä/palvelusetelillä tarkoitetaan	3
3. Opintosetelikokeilun pilottivaihe 2001	6
3.1. Toteutus.....	6
3.2. Opiskelijat	7
3.3. Pilottivaiheen seurantatulokset	9
4. Toteuttamissuunnitelma vuosille 2002-2004	12
5. Opintosetelin soveltuvuus aikuiskoulutuksen rahoitukseen	14
LIITE 1. Työryhmän suunnitelma opintosetelikokeilusta (ote väliraportista, luku 3)	17
LIITE 2. Opintoseteli	23
LIITE 3. Kyselylomakkeet	25

1. Selvityksiä opintosetelin/palvelusetelin käytöstä

Opintoseteli esiintyy koulutusta koskevassa kirjoittelussa ja selvityksessä terminä harvoin, toisinaan idean tasolla ja toisinaan tiettyjen käytäntöjen kuvauksessa. Opintosetelin rinnalla puhutaan palvelusetelistä, mikä termi esiintyy erityisesti sosiaali- ja terveyssektorin kokeiluissa. Samasta ilmiöstä on luonnollisesti kyse, kun puhutaan vouchereista. Voucher-termin takaa löytyy lähteitä, joissa esitellään niin erilaisia loma- ja hotellivouchereita kuin tietoa voucher-idean aatteellisista juurista ja voucherin käytöstä erilaisissa palvelukokeiluissa. Yleensä aineistoissa on kyse erilaisista kokeiluista, ei niinkään vakiintuneista järjestelmistä. Kielenkäyttö on hyvin vaihtelevaa, koska voucher-termin takaa voi löytää esim. Ruotsin peruskoulu-järjestelmän esittelyn, kun huomio kiintyy yksityisten koulujen (privata skolor) toimintaan ja vanhempien valintamahdollisuuksiin lasten koulun valinnassa. Asia esitellään julkisen palvelun vaihtoehtoisena järjestämismallina. Usein kirjoituksissa mainitaan, että jossakin järjestelmässä on voucher-ajattelun piirteitä.

Suomessa koulutuksen alalla suppea kokeilu on Työttömien opintoseteli -kokeilu kansalaisopistoissa. Mikään virallinen yhteinen kokeilu se ei ole ollut, vaan idea on levinnyt paikkakunnalta toiselle. Työttömien opintoseteliä on kokeiltu ainakin seuraavissa kunnissa: Pietarsaari, Vammala, Kauhajoki, Janakkala, Seinäjoki, Ii, Kotka, Loviisa, Pyhtää, Ruotsinpyhtää, Vehkalahti, Hamina, Virolahti ja Miehikkälä. Kokeilu on ollut käytössä vuodesta 1994. Työtön työnhakija on voinut hakea työvoimatoimistosta opintosetelin, jolla hän on valintansa mukaan voinut opiskella yhtä tai useampaa kurssia missä tahansa yleissivistävässä tai ammatillisessa oppilaitoksessa. Seteli on oikeuttanut tiettyyn määrään kurseja tai tiettyyn rahasummaan kurssimaksujen maksussa. (Kansalais- ja työväenopistojen liiton kirjeet opetusministeriölle, aloite 10.12.1996 ja selvitys 27.9.2000)

Pietarsaaressa molemmat kaupungin työväenopistot ovat painattaneet opintosetelilomakkeen, joka on oikeuttanut kahteen kansalaisopiston kurssiin kurssimaksun suuruudesta riippumatta. Kotkassa setelin arvo oli aluksi 600 mk ja myöhemmin 500 mk. Sillä työtön voi maksaa opiskelun kaikissa kotkalaisissa oppilaitoksissa, jotka tarjoavat vapaatavoitteisia opintoja. Noin 80% seteleistä käytettiin Kotkan opistossa. Uusin vastaava kokeilu Järvenpäässä vuonna 2001 tarjosi työttömille 300 markan arvoisia opintoseteleitä 160 kappaletta. Toisaalta kansalaisopistoissa on laajasti käytössä käytäntö, jolla työttömät ovat saaneet kurssimaksuihinsa alennusta. Myös eläkeläisten kurssimaksuja on voitu subventoida normaalihinnoittelua pienemmiksi.

Yhteistä kokeiluissa oli se, että työvoimaviranomaiset tarkistivat, onko henkilö työtön ja antoivat setelin hakijalle. Tarveharkintaa tai muuta valintaa ei ole ollut, vaan setelit on jaettu pyytämisyjärjestyksessä. Setelit toimivat maksuna tai osamaksuna kurssimaksuissa. Oppilaitokset hakevat saamiaan seteleitä vastaan maksut kuntien varoista.

Työttömien opintosetelikokeilu on perustunut kokonaan kuntien rahoitukseen eli siihen, että kunnat ovat budjetoineet tietyn summan kokeiluun ja se käytetään setelin saajien opintomaksujen katteeksi. Rahaa ei varsinaisesti ole liikuteltu. Käytännöt vaihtelevat sen suhteen, käsitelläänkö opintosetelirahoitusta vain kunnan budjetissa vai näkyykö ja vaikuttaako se myös oppilaitoksen budjettiin. Näissä kokeiluissa on ollut käytössä rahaa

muutamista kymmenistä tuhansista muutamaan sataantuhanteen markkaan eli kokeilut ovat olleet varsin pieniä. Opintosetelien vaikutusta siihen, tarvitaanko lisää koulutustarjontaa on vaikea arvioida, koska usuinakin opiskelijoina työttömät voivat opiskella samoissa ryhmissä kuin muut. Uutta tarvetta syntyy vasta kerrannaisvaikutuksesta, jos kasvanut kysyntä johtaa uusien opintoryhmien perustamisen tarpeeseen. Lisätessään tuntimäärää tämä vaikuttaa vapaan sivistystyön oppilaitosten valtionosuusmekanismien kautta yleensä viiveellä valtionosuuden määrään.

Rajallisuudesta huolimatta kokeilu on kunnista saatujen kokemusten mukaan tuonut selvästi enemmän työttömiä opiskelun piiriin. Kotkassa työttömistä 6-7 % opiskeli työväenopistossa 1990-luvun alussa, nyt osuus on noin 25 %, mikä on selvästi suurempi kuin muulla väestöllä. Kokeilu on tuonut opintojen piiriin henkilöitä, jotka eivät muuten olisi opiskeluun hakeutuneet. Varsinaisia työttömien opintoryhmiä on vähän, koska yleisimmin halutaan opiskella tavallisissa ryhmissä. Suosituimpia aineita ovat tietotekniikka ja kielet. (rehtori Arto Laineen kirje 5.2.2001)

Toisenlaisen setelikokeilun muodostaa Jyväskylän yliopiston opiskelijoiden voucher pk-yritysten käyttöön. Opintojensa loppuvaiheessa olevat opiskelijat ovat voineet hankkia pk-yritysten jakamia tiettyihin työtehtäviin liittyviä vouchereita 3-4 kk:n ajaksi. Hankkeessa ovat mukana Jyväskylän yliopisto, ammattikorkeakoulu ja Saarijärven seudun yritykset. Hanke rahoitetaan osin Euroopan aluekehittämisrahastosta.

Jyväskylän yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen elinikäisen oppimisen ohjelmassa (ELO) vuosina 1997-99 on kehitetty voucher-käytäntöä. Voucher on ollut työnantajan vuosittain antama koulutusraha. Tässä työyhteisössä oli mukana lähes sata yli 40-vuotiasta työntekijää kahdeksasta eri organisaatiosta. Henkilökohtaisen opintosuunnitelman yhteydessä huomattiin kätevimmäksi antaa jokaiselle käyttöön oma koulutusraha, jonka turvin henkilö voi hakeutua haluamilleen kursseille. Kahden vuoden aikana jokaisella oli käytössä 4 300 mk. Työntekijät osallistuivat sekä ulkopuolisille että työpaikalle tilatuille kursseille. Keskimäärin setelin arvosta käytettiin 3 800 mk, mutta useat panivat mukaan myös omaa rahaa. Koulutus rahoitettiin ESR-rahoilla. (Henna Virkkunen (toim.): Voucherilla jokainen voi opiskella tarpeensa mukaan, Aikuiskoulutuksen maailma 4/2001, s.37)

Ehkä tunnetuin koulutusseteleitä koskeva ehdotus on toimistopäällikkö Esa Ahosen opetusministeriön toimeksiannosta vuonna 1994 tekemä selvitys Koulutussetelit korkeakouluissa. Selvitys sisälsi lyhyen katsauksen koulutussetelityyppisiin ratkaisuihin muissa maissa ja viisi mallia, joihin liittyi voucher-tyyppisiä ominaisuuksia. Laajin, lähinnä teoreettinen kokonaismalli lähti siitä, että korkeakoulut saisivat kaiken rahoituksensa opiskelijoille annettavien koulutussetelien kautta, kun taas muut mallit olivat sen suppeampia versioita. Ahonen päätyi ehdottamaan valtion rahoittamaksi kokonaisopiskeluajaksi seitsemää opiskeluvuotta. Jos opiskelija suorittaisi tutkinnon lyhyemmässä ajassa, ylitse jäävä aika olisi käytettävissä muihin opintoihin. Ahosen sanoi ehdotuksestaan, että se ei ole puhdas koulutussetelimalli, vaan siinä on voucherjärjestelmän piirteitä. Ahosen ehdotuksissa on myös viittauksia koulutussetelien soveltuvuuteen aikuiskoulutuksessa. Ehdotukset eivät kuitenkaan johtaneet jatkotoimiin lähinnä opiskelijajärjestöjen vastustuksen vuoksi. (Esa Ahonen, Koulutussetelit korkeakouluissa, Opiskelijan asema korkeakoulujen rahoituksessa, Opetusministeriö, koulutus- ja tiedepolitiikan linjan julkaisusarja, Helsinki 1994)

Koulutussetelit ovat uudelleen nousseet keskusteluun mm. Helsingin yliopiston rehtorin Kari Raivion ehdotuksessa koulutusseteleiden käytöstä. Raivion pohdinta lähti siitä, että yliopistokoulutuksessa otettaisiin käyttöön lukukausimaksut, mutta suomalaiset opiskelijat saisivat vastineeksi koulutussetelin, jolla maksaisivat maksut. Näin ulkomaalaisten opiskelijoiden kohdalla voitaisiin periä maksuja. (Avajaispuhe, Yliopisto- lehti 13/2001)

2. Mitä opintosetelillä/palvelusetelillä tarkoitetaan

Tärkeimpänä opintoseteliin soveltuvana tarkasteluna työryhmä on käyttänyt kunnallispolitiikan ja -talouden assistentti Pekka Valkaman artikkelia Voucherit vaihtoehtoisena palvelujärjestelmänä - teoreettinen tarkastelu ja käsitteen uudelleen-määrittely teoksessa Kunnallisen itsehallinnon renessanssi, Rakennuspuita alkavalle vuosituhanneelle (Tampereen yliopisto, kunnallistieteen laitos, Tampere 2000).

Voucherilla tarkoitetaan yleisesti todistetta, joka voidaan jälkeinpäin vaihtaa tavaroihin tai palveluihin. Se osoittaa jollakin tavalla oikeuden kulutukseen, ostovoimaan tai palvelujen hankintaan. Voucherin muoto ei ole tärkeä. Ominaista on se, että menojen valtuuttaminen ja rekisteröinti on erotettu toisistaan ja rahoitus kanavoitu eri lähteestä kuin missä ostaminen tapahtuu.

Julkishallinnossa käytettyjä vouchereita ovat mm. yksityistämisvoucherit, työllistämisvoucherit ja erilaiset palveluvoucherit.

Palveluvoucher on eräänlainen oikeuksien tili, jolle tallennetaan ja jolta nostetaan tietyn palvelun käyttöoikeusmäärä. Palveluvoucher tarkoittaa siis julkisen vallan toimesta allokoitua ja käyttötarkoitukseen sidottua ostovoimaa, joka voidaan kohdentaa joillekin väestöryhmille tai palvelujen tarvitsijoille palvelujen ostamiseksi joko yksityisestä tai julkisesta tarjonnasta ja jossa palvelujen tarvitsijat käyttävät myös omia taloudellisia resurssejaan. Voucher on palveluiden tukijärjestelmä, jolla esim. kunta tukee kuntalaisia taloudellisesti, jotta nämä voivat itse hankkia tarvitsemansa palvelut. Voucherajatteluun kuuluu se, että siinä on palvelujen kulutuksen ohjausta mukana. Jos palvelua ei määritellä, ei ole kyse voucherista vaan tulonsiirrosta. Voucher ohjaa siis sen saajan ostovoimaa, mutta säilyttää tällä vapauden valita palvelujen tuottaja.

Hyvään voucher-järjestelmään katsotaan kuuluvan seuraavanlaisia kriteereitä 1) tarvekriteerin olemassaolo, 2) kannustuskriteeri, 3) tietokriteeri, 4) tarjontakriteeri, 5) laatu-määrittelyn kriteeri sekä 6) edullisuus- ja säännöllisyyskriteeri. Tarvekriteerillä tarkoitetaan sitä, että ihmisten palvelupreferensseissä tulee olla merkittäviä eroja, niiden tulee olla tunnistettavissa ja niitä pidetään hyväksyttävänä. Kannustuskriteerin mukaan voucherjärjestelmässä tulisi olla elementtejä, jotka kannustavat aktiivisten kulutus päätösten ja -valintojen tekemiseen. Tietokriteerin mukaan ihmisillä tulisi olla tietoa vaihtoehtoisista palvelujen tuottajista ja palvelujen hinnoista. Tarjontakriteeri taas täytyy, jos on olemassa keskenään kilpailevia palvelujentuottajia ja uusia tuottajia voi helposti tulla alalle. Laatumäärittelyn kriteerin mukaan kuluttajan olisi suhteellisen helppo määrittellä palvelun laatu. Edullisuus- ja säännöllisyyskriteeri taas korostaa, että palvelujen tulisi olla suhteellisen edullisia ja säännöllisesti kulutettavia.

Kun tehdään suunnitelmaa voucherin käytöstä, joudutaan ratkaisemaan seuraavanlaisia kysymyksiä:

- 1) kenelle voucher annetaan,
- 2) mikä on soveltamisalan laajuus,
- 3) mikä on rahoituksen laajuus,
- 4) mikä on rahoituksen muoto ja
- 5) mikä on mittayksikkö

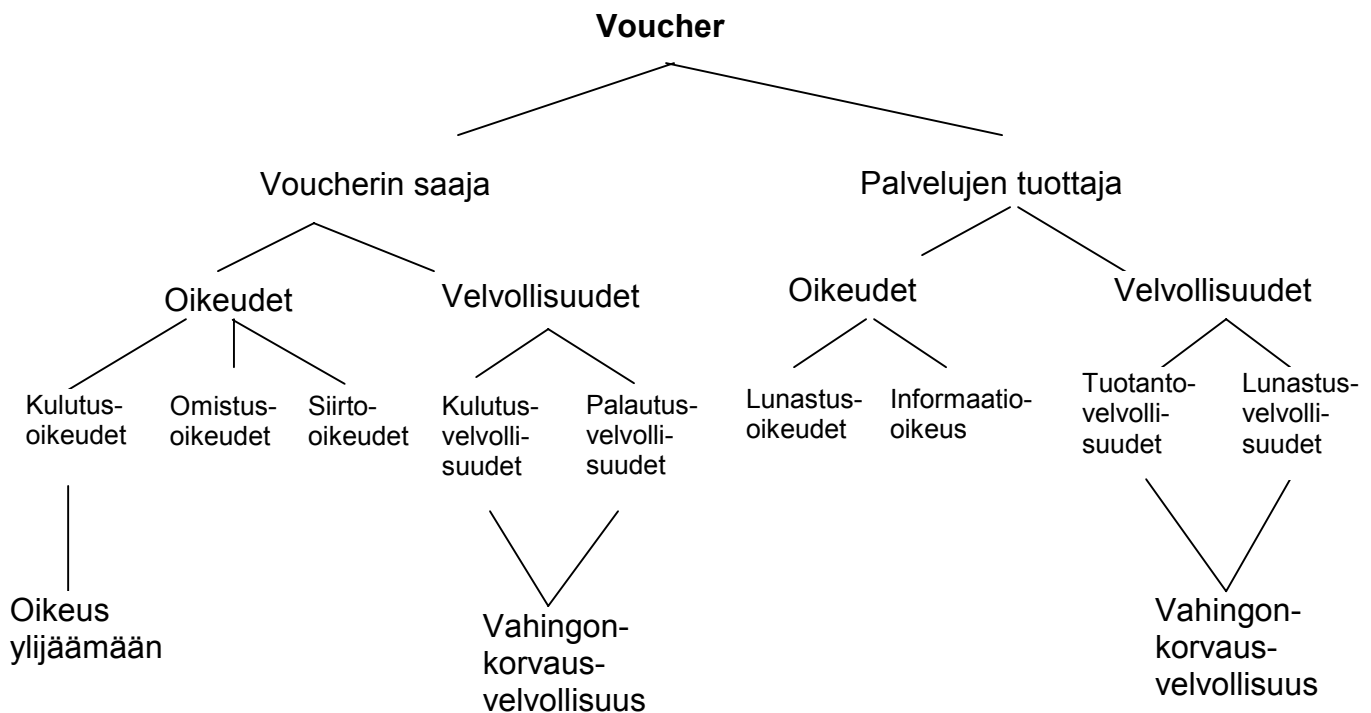
Kysymykset ovat pitkälti samat kuin työryhmän toimeksiannossa asetetut.

Voucheriin liittyviä ulottuvuuksia sekä oikeuksia ja velvollisuuksia kuvaavat seuraavat kuviot, jotka nostavat esille ne kysymykset ja ongelmat, jotka voucherin käyttöönoton yhteydessä joudutaan ratkaisemaan. Kuvioiden lähde on em. Valkaman artikkeli.

Kuvio 1. Voucherin ulottuvuudet (Valkama 2000, s. 254)

Kuvio 2. Voucheriin liittyvistä oikeuksista ja velvollisuuksista (Valkama 2000, s. 256)

Kun edellä olevilla näkökohdilla täydennetään voucherin määritelmää, päädytään seuraavaan laajempaan määritelmään:

"Voucher tarkoittaa *julkisen hallinnon yksikön rahoittamaa, suoraan palvelujen tarvitsijalle tai hänen edustajalleen, joita voivat olla yksilöt, perheet tai ihmisryhmät, allokoitua ja käyttötarkoitukseltaan ja -tavoiltaan vaihtelevalla tavalla sidottua, yksityisen ja/tai julkisen palvelujen kulutuksen mahdollistamaa raha- tai palvelumääräistä kulutus- ja valintavoimaa, jota voidaan jakaa joko paperilla, lipukkeilla, älykorteilla, virtuaalisesti tms. tavalla, ja joka siirtää sekä saajalleen että sen lunastavalle, viranomaisten hyväksymälle palveluntuottajalle erilaisia oikeuksia ja velvollisuuksia.*" (kursivointi työryhmältä)

3. Opintosetelikokeilun pilottivaihe 2001

3.1. Toteutus

Työryhmän väliraportissa tekemän esityksen mukaisesti käynnistettiin syksyllä 2001 opintosetelikokeilun pilottivaihe. Käynnistämistä suunniteltiin yhdessä kuntien edustajien ja työryhmän kesken. Opetusministeriö myönsi elokuun puolivälissä valtionavustusta opintosetelin pilottivaiheen toteuttamista varten Mikkelille, Kuusankoskelle, Porille ja Tuusulalle ja toimitti niille valtionavustusta vastaavan määrän 500 markan

arvoisia opintoseteleitä. Kittilä liittyi opintosetelikokeiluun kuukautta myöhemmin. Mikkeliin, Kuusankoskelle, Poriin ja Tuusulaan toimitettiin kuhunkin 300 ja Kittilään 50 opintoseteliä. Yhteensä myönnettiin valtionavustusta 705 000 mk, josta opintoseteleihin 625 000 mk sekä tiedottamiseen ja hallintoon 80 000 mk.

Pilottivaiheessa haluttiin saada kokemuksia opintosetelin käyttöön liittyvistä hallinnollisista kysymyksistä ja löytää käytön mahdollisia ongelmakohtia. Työryhmä pyrki siksi valitsemaan pilottikokeiluun eri puolilta maata varsin erilaisia kuntia. Edellä mainituista syistä pidettiin tarkoituksenmukaisena, että kokeilun toteuttamista kunnissa ei etukäteen rajata kovin tarkasti, vaan kunnat organisoivat opintosetelistä tiedottamisen sekä setelien myöntämisen ja jakelun kussakin kunnassa parhaiten sopivalla tavalla. Jotta opiskelijoiden aito mahdollisuus valita erilaisten oppilaitosten kesken toteutuisi, katsottiin, ettei oppilaitosten tule toimia jakelupisteinä.

Opintoseteliin kirjattujen ehtojen mukaan opintoseteli on saajalle henkilökohtainen apuraha, jolla opiskelija voi maksaa tietotekniikan perustaitojen kurssimaksuja kaikissa julkisen valvonnan alaisissa oppilaitoksissa. Opintoseteliä ei voi muuttaa rahaksi eikä sitä voi käyttää muuhun koulutukseen. Pilottikunnat voivat päättää opintosetelin voimassaoloajan, kuitenkin siten, että opintoseteli on käytettävä vuoden 2002 loppuun mennessä. Käyttämättä jäävät opintosetelit tulee palauttaa myöntäjälle. Kurseille ilmoittauduttaessa opiskelija esittää opintosetelin oppilaitokselle, joka merkitsee siihen kurssin nimen ja hinnan. Koulutuksen järjestäjän näkökulmasta opintoseteli on maksusitoumus, jota vastaan järjestäjä saa kunnalta kurssimaksun hinnan.

Päätökset valtionavustuksesta opintosetelillä järjestettävää koulutusta varten voitiin tehdä oppilaitosten opinto-ohjelmien laatimisen ja painattamisen kannalta varsin myöhäisessä vaiheessa. Tästä huolimatta kunnat saivat organisoitua opintosetelin jakelun niin, että opintosetelillä opiskelua saatettiin aloittaa jo syyslukukaudella 2001. Lokakuun 2001 puoliväliin mennessä oli jaettu 80 % opintoseteleistä.

3.2. Opiskelijat

Pilottikokeilu kohdistettiin työttömille, maahanmuuttajille ja yli 60-vuotiaille. 30.10.2001 mennessä oli rekisteröity opiskelijatiedot 836 opiskelijalta, mikä vastaa 67 % kunnille myönnettyistä opintoseteleistä. Kittilässä, Kuusankoskella ja Tuusulassa opintoseteliä jaettiin ikääntyville ja työttömille. Mikkeliin ja Porissa saajina olivat näiden lisäksi myös maahanmuuttajat. Opiskelijoita pyydettiin opintosetelin saadessaan täyttämään kyselylomake, jonka avulla haluttiin muodostaa kuva siitä, minkälaisia ryhmiä opintoseteli tuo mukaan tietotekniikan perustaitojen opiskeluun.

Suurimmaksi opintosetelin kohderyhmäksi muodostuivat yli 60-vuotiaat, joiden osuus on 61 % kaikista jaetuista opintoseteleistä. Työttömien osuus on 38 % ja maahanmuuttajien 5 %. Lukuihin sisältyy päällekkäisyyttä 3 %:n verran johtuen siitä, että jotkut opintosetelin saajat täyttävät useamman kuin yhden kohderyhmän kriteerit.

Opiskelijoiden sukupuoli

Miehiä opintosetelin saajista on 37 % ja naisia 63 %. Kohderyhmittäin tarkasteltuna työttömien ja maahanmuuttajien osalta miesten osuus on noin 30 %. Ikääntyvien ryhmässä jakautuma sukupuolen mukaan on tasaisempi ja miesten osuus on 42 %.

Taulukko 1: Opintosetelin saajat sukupuolen mukaan.

	<i>miehiä</i>	<i>naisia</i>
ikääntyvät	42 %	58 %
työttömät	30 %	70 %
maahanmuuttajat	29 %	71 %
kaikki saajat	37 %	63 %

Opiskelijoiden ikä

Opintoseteli on innostanut tietotekniikan opiskeluihin erityisesti ikääntyviä eli yli 60-vuotiaita, joita on opintosetelin saajista lähes kaksi kolmasosaa. *Ikääntyvien* opintosetelit myös jakaantuvat 5-vuotisikäryhmittäin suhteellisen tasaisesti. Yli 70-vuotiaitakin on mukana 20 % kohderyhmän opiskelijoista. *Työttömät* opintoseteliopiskelijat jakautuvat tasaisesti 5-vuotisikäluokkiin 30 ja 60 ikävuoden välillä. Alle 50-vuotiaita opintosetelin saajista on 63 %. Heistä alle 30-vuotiaita on 8 %. *Maahanmuuttajaopiskelijat* ovat jonkin verran nuorempia, 20 % on alle 30-vuotiaita ja 76 % heistä on alle 50-vuotiaita.

Taulukko 2: Opintosetelin saajat iän mukaan.

	<i>alle 40 v.</i>	<i>40-49 v.</i>	<i>50-59 v.</i>	<i>60-69 v.</i>	<i>yli 70 v.</i>
ikääntyvät				80 %	20 %
työttömät	34 %	29 %	34 %	3 %	
maahanmuuttajat	33 %	43 %	20 %	0 %	4 %
kaikki saajat	14 %	12 %	13 %	49 %	12 %

Koulutus pohja

Toisen asteen suorittaneet ovat koulutustaustaltaan selvästi suurin opiskelijaryhmä. Heitä on vastanneista 58 %. Kansakoulu/peruskoulupohja tai vastaava oli 27 %:lla ja korkea-asteen koulutuksen oli saanut 15 % opintosetelin saajista. Ikääntyneistä 19 % ja maahanmuuttajista 6 % ei ollut vastannut koulutustaastaansa koskevaan kysymykseen.

Kaikissa kohderyhmissä painottuu toisen asteen koulutustausta. Muiden koulutusasteiden suhteen sen sijaan on havaittavissa selviä eroja vastaajaryhmien välillä. Työttömien koulutusaste painottuu kansa/peruskouluun ja toisen asteen tutkintoihin, kun taas ikääntyvien koulutustausta toisen asteen ja korkea-asteen tutkintoihin. Maahanmuuttajien koulutustausta on muita kohderyhmiä korkeampi. Heillä on pääasiassa toisen asteen ja korkea-asteen koulutus. Vain yksi maahanmuuttajavastaaja on ilmoittanut koulutus-pohjaksi kansa/peruskoulun.

Taulukko 3: Opintosetelin saajat koulutusohjelman mukaan.

	<i>kansakoulu/ peruskoulu</i>	<i>2. aste</i>	<i>korkea-aste</i>
ikäntyvät	9 %	57 %	15 %
työttömät	28 %	61 %	11 %
maahanmuuttajat	2 %	56 %	36 %
kaikki saajat	27 %	58 %	15 %

Opintosetelin kannustavuus

Opintosetelin jakamisen yhteydessä tiedusteltiin saajilta, olisivatko he aloittaneet tietotekniikan opiskelun ilman opintoseteliä. Vastanneista 46 % katsoo, että näin ei olisi käynyt. *Lähes puolet kyselyyn vastanneista siis ilmoittaa, että opintoseteli on mahdollistanut tai antanut heille alkusykäyksen tietotekniikan opintoihin.* Naiset olivat miehiä useammin tätä mieltä (naiset 60 %, miehet 40 %). Vastajat, joilla on toisen asteen koulutus, katsoivat muita useammin, etteivät olisi aloittaneet opintoja ilman opintoseteliä (toinen aste 55 %, kansa/peruskoulu 30 %, korkea-aste 15 %). Joka tapauksessa tietotekniikan perusopinnot olisi aloittanut 43 % kaikista vastaajista. Muiden kohderyhmien vastaukset ovat keskenään varsin yhdenmukaisia, mutta maahanmuuttajien osalta näyttäisi siltä, että nimenomaan opintoseteli on toiminut tietotekniikan opintojen aloittamisen mahdollistajana tai kannustimena.

Taulukko 4: Opintosetelin vaikutus koulutuksen aloittamiseen

	<i>olisi aloittanut ilman set.</i>	<i>ei olisi aloittanut ilman set.</i>
ikäntyvät	46 %	40 %
työttömät	40 %	53 %
maahanmuuttajat	29 %	64 %
kaikki saajat	43 %	46 %

3.3 Pilottivaiheen seurantalokset

Pilottivaiheen seurantaan varten toimitettiin joulukuussa 2001 kaikkien pilottikuntien vastattavaksi kyselylomakkeet opintosetelin käytännön järjestelyjen ja tiedotuksen toimivuudesta. Pilottikuntia pyydettiin samalla toimittamaan toiset lomakkeet niille oppilaitoksille, joilla on ollut opintoseteliopiskelijoita. Oppilaitoskyselyllä selvitettiin opintoseteliopiskelijoiden osallistumista erityyppisten oppilaitosten kursseille, kurssitarjontaa ja käytännön järjestelyjen sujuvuutta. Pilottikunnilta ja oppilaitoksilta saadut kyselyvastaukset olivat keskenään hyvin samansuuntaisia. Lisäksi kaikissa pilottikunnissa haastateltiin kunkin kohderyhmän opintoseteliopiskelijoita.

Tiedottaminen

Kunnat ja oppilaitokset pitivät opintosetelistä saamaansa informaatiota riittävänä muilta osin, mutta opintoseteliin kirjattu käyttötarkoitus *tietotekniikan perustaidot* koettiin vaikeasti rajattavaksi. Tarkempaa määrittelyä olisi toivottu niistä kursseista, joihin opintoseteliä voi käyttää.

Myöhäisestä päätösajankohdasta johtuen opintosetelistä tiedottaminen jouduttiin hoitamaan melkoisella kiireellä. Tiedotuskanavina kunnissa käytettiin lehdistötiedotteita, lehti-ilmoituksia, ja artikkeleita, oppilaitosten opinto-ohjelmia, opintoryhmissä tiedottamista sekä kuntien internet-sivuja. Opintosetelikokeilusta kerrottiin myös tv:ssä ja radiossa. Opiskelijat olivat tyytyväisiä tiedonsaantiin. Tosin he olivat enimmäkseen kokeneita koulutukseen osallistujia ja siksi voidaan olettaa, että he myös hallitsevat omatoimisen tiedonhankinnan koulutusmahdollisuuksista. Tiedonvälityksen yhtenäistämiseksi ja tehostamiseksi mahdollisessa opintosetelikokeilun jatkovaiheessa on oppilaitostaholta esitetty toive paikallisen ja valtakunnallisen tiedottamisen yhteensovittamista.

Opintosetelillä halutaan kannustaa uusia opiskelijaryhmiä tietotekniikan opiskeluihin. Tieto opintosetelistä saavutti parhaiten ne henkilöt, jotka aktiivisesti seuraavat tiedotusvälineitä tai oppilaitosten opinto-ohjelmia. Kuten aikuiskoulutuksessa yleensä, on myös opintosetelistä tiedottamisessa haasteena se, miten saadaan välitettyä tietoa koulutusmahdollisuuksista henkilöille, jotka eivät ennestään ole aktiivisia koulutuspalvelujen käyttäjiä. Vastauksissa tuotiin esille mahdollisuus kohdentaa tiedotusta esimerkiksi kotipalvelun ja sellaisten järjestöjen ja organisaatioiden välityksellä, jotka ovat yhteydessä kohderyhmiin kuuluvien henkilöiden kanssa.

Jakelu

Opintosetelin jakeluun oli eri kunnissa käytetty jossakin määrin eri jakelupisteitä. Tällaisia olivat työvoima- ja sosiaalitoimistot sekä kuntien erilaiset palvelupisteet kuten kaupungintalon aulapalvelu, yhteispalvelupiste, kansainvälinen kohtauspaikka ja paripalvelupiste. Kirjastoautoa pidettiin yhtenä sopivana lisäjakelupisteinä, jonka avulla on mahdollista palvella myös haja-asutusalueilla asuvia. Jakelumäärien ennakoinnissa oli paikoin onnistuttu hyvin, kun taas paikoin pidettiin ongelmallisena sitä, että opintoseteliä jouduttiin jakelupisteissä jonottamaan, eivätkä kaikki halukkaat sitä saaneet. Jakelussa tulee myös noudattaa hienotunteisuutta, ettei erityisille kohderyhmille suunnatun opintosetelin jonottaminen vaikuta leimaavalta.

Kunnilta saadun palautteen mukaan jakelupaikat osoittautuivat onnistuneiksi ja jakelua suorittanut henkilöstö oli motivoitunutta, palvelualtista ja innostunutta. Hyvin kiittävän palautteen antoivat myös haastatellut opiskelijat.

Opintosetelin käyttö

Pilottikokeilua toteuttavissa oppilaitoksissa järjestettiin syyskaudella 2001 yhteensä 124 tietotekniikan perustason kurssia. Kurkseista 30 oli suunnattu vain opintosetelin kohderyhmiin kuuluville ja niistä kolme oli yli 60-vuotiaiden omia kursseja. Opintoseteliopiskelijat suorittivat 75 atk-ajokortin osiota.

Pilottikokeilun eri osapuolilta tiedusteltiin, miten opintoseteli sisällöltään soveltui käyttötarkoitukseensa. Yleisesti ottaen opintoseteliä pidettiin toimivana ja sen ohjeistusta selkeänä ja riittävänä lukuunottamatta ongelmaa tietotekniikan perustaidot -käsitteen määrittelyssä. Hyvänä pidettiin sitä, että oppilaitos laskuttaa vain yhtä tahoa ja sitä, että opintoseteliä voitiin käyttää suoraan kurssien maksuvälineenä, ikään kuin "rahana". Eri oppilaitoksissa kurssien hinnoittelu poikkeaa melko paljonkin toisistaan. Opiskelijat eivät aina ymmärtäneet, että hinnoitteluun vaikuttavat monet syyt, kuten koulutuksen järjestämiseen mahdollisesti saatu muu avustus, kurssien koko, opiskelijamäärä, kurssisisällön laajuus ja etenemisnopeus. Erityisesti oppikurssien kertamaksuna opintoseteli oli käytännöllinen, mutta useita kursseja maksettaessa pidettiin tarvittavaa kopiointia työläänä. Samoin setelin leimaaminen ja kopioiminen aiheutti ongelmia silloin, kun opetusta ei järjestetty oppilaitoksen omissa tiloissa.

Pilottikunnilta ja oppilaitoksilta tiedusteltiin, mihin muihin kuin tietotekniikan opintokokonaisuuksiin niiden mielestä opintoseteli soveltuisi. Ehdotuksia tuli runsaasti: Katsottiin, että kohderyhmän tarpeeseen perustuvat koulutukset lähes aineesta riippumatta ovat opintoseteliopiskeluun sopivia, jos taloudellinen tilanne muutoin estäisi opiskelun. Opintoaiheina nostettiin esiin kieli- ja kansainvälistymisopinnot, yhteiskunnallisten aineiden opinnot, käden taitojen kehittäminen, liikuntakurssit terveyden ylläpitämiseksi sekä nuorten perheiden arkielämän taidot. Haastatellut opiskelijat kokivat, että opintoseteli oli tuonut vähemmän maksukykyisille lisää opiskelumahdollisuuksia. Se myös kannustaa yksilöä omiin valintoihin omien tavoitteiden pohjalta. Hyvänkin koulutustaustan omaavat toivat esille nimenomaan tietotekniikan perusopiskelun ja sen kertaamisen tarpeen. Tietoyhteiskuntaan sisälle pääseminen tuntui hankalalta myös osalle ikääntymässä olevista hyvin koulutetuista ihmisistä. Ne työttömät, maahanmuuttajat ja ikääntyvät, joiden koulutus- ja työtausta on edellä mainittuja heikompi, kokivat tietotekniikan opiskelun vielä vaativampana.

Haastatteluissa tuli esiin monenlaisia tietotekniikan osaamistarpeita. Opiskelijoista osa koki tarvetta pysyä yhteiskunnan kehityksessä mukana, välttää syrjäytyminen ja tutustua uusiin asioihin. Monella ikääntyvällä opiskelun motiivina oli omatoimisen elämisen turvaaminen tulevaisuudessa. Useiden työttömien tavoitteena oli työelämään sijoittumisen edellytysten parantaminen. Osalla oli henkilökohtaisia projekteja tai harrastuksia, jotka edellyttävät tietotekniikkataitojen hallitsemista tai he tarvitsivat osaamista pitääkseen yhteyttä ystäviin ja sukulaisiin.

Haastatellut opiskelijat pitivät saamaansa koulutusta muilta osin hyvänä, mutta pitivät usein kursseja osallistujamääriltään liian suurina, koska aloittelija ei silloin aina saa riittävästi tarvitsemaansa henkilökohtaista ohjausta. Oppilaitokset pitivät onnistuneena vasta-alkajille ja ikääntyville suunnattuja räätälöityjä kursseja, joilla edetään rauhalliseen tahtiin. Hyvänä ratkaisuna pidettiin mahdollisuutta käyttää apuopettajia

suuremmilla kursseilla samoin kuin mahdollisuutta järjestää kohdennettuja kursseja myös aamupäivisin ja päiväaikaan.

Sopivina opintosetelin kohderyhminä pidettiin pilottikokeiluun kuuluvien ohella muita erityisryhmiä ja ylipäätään kaikkia kohderyhmiä, jotka voidaan selkeästi rajata. Erityisesti mainittiin keski-ikäiset, joilta puuttuvat tietotekniikkataidot, muutkin eläkeläiset kuin vanhuuseläkkeellä olevat, kotiäidit, eri tavoin vammaiset, asepalveluksessa olevat sekä nuoret, joilla ei ole kotona tietokonetta. (Kasv.yo.Terttu Karkkolaisen tiivistelmä haastatteluista)

4. Toteuttamissuunnitelma vuosille 2002-2004

Työryhmä esittää, että opintosetelikokeilun pilottivaiheen perusteella on perusteltua käynnistää vuonna 2002 opintosetelikokeilu laajamittaisempana kuin pilottivaihe oli. Kokeilun organisoijina toimisivat edelleen kunnat, mutta niitä tulisi mukaan useampia ja tasaisemmin maan eri osiin. Kokeilun laajentaminen merkitsee sitä, että mukaan tulee hyvin erikokoisia paikkakuntia, jolloin opintoseteleiden määrän tulee vaihdella paikkakunnittain. Paikkakuntia valittaessa tulisi ottaa huomioon millaista muuta koulutustarjontaa kunnassa jo on. Paikkakunniksi tulisi valita pikemminkin niitä, joissa tietotekniikan opetusta kohderyhmiin kuuluville järjestetään vähän tai kunnassa ei ole muuta asiaan liittyvää hanketta.

Valittavien kokeilukuntien kanssa neuvoteltaisiin kokeilun laajuudesta, organisoimisesta ja seurannasta. Niiden kanssa sovittaisiin yleisistä raameista, mutta jätettäisiin mahdollisuus erilaisiin organisoitintapoihin. Kunnan tulee informoida opintosetelien saannin mahdollisuudesta. Eräs reunaehto olisi se, ettei opintoseteliä jaettaisi oppilaitoksista, jotta opiskelijoilla olisi aito mahdollisuus valita erilaisten oppilaitosten kesken. Rahoitus osoitetaan kunnalle.

Opintosetelikokeilun kohderyhmien valintaa, opiskelusisältöjä ja toteutustapoja koskeva laajempi taustapohdinta sisältyy väliraporttiin. Osa raportista on liitteessä 1 (ei päivitetty). Näiltä osin tekstiä ei enää toisteta. Pilottivaiheen kokemusten perusteella suurinta osaa sen käytännöistä voidaan käyttää laajemmassa kokeilussa.

Kokeilun kohderyhmänä olisivat edelleen työttömät, 60 tai 65 vuotta täyttäneet (kunnan valinnan mukaan) sekä maahanmuuttajat.

Ryhmäkohtaisia kiintiöitä ei koko kokeilun tasolla asetettaisi. Opintosetelin myöntävä yksikkö tarkistaa kohderyhmää koskevat perustiedot. Tarveharkintaa esim. tulojen perusteella ei olisi. Jos kunta haluaa täydentää kokeilua omilla seteleillään, se voi käyttää tarveharkintaa. Pilottivaiheen tulokset osoittavat, että opintoseteliä osasivat hakea ja käyttää ennestään aktiiviset aikuisopiskelijat. Jotta myös passiivisempia tai huonomman pohjakoulutuksen omaavia henkilöitä saataisiin mukaan, hakeutumismenettelyyn tarvitaan hakevan toiminnan elementtejä. Kunnat voivat tässä käyttää erilaisia järjestelyjä.

Opintosetelin suuruudeksi ehdotetaan 100 euroa. Saajalle se on apurahan luonteinen etuus, joka on käytettävissä oppilaitosten kurssimaksujen maksamiseen. Sen arvioidaan

mahdollistavan opintojen alkuun pääsemisen peruskurssitasoisilla kursseilla tai kattavan koko kurssimaksun tai osioita. Vertailutietona tässä ovat lähinnä kansalaisopistojen maksut. Opintoseteli voisi toimia osamaksuna, jota henkilö (tai kunta) voi täydentää itse tai kattaa useita pienempiä maksuja. Opintoseteliä voisi käyttää kaikissa julkisen valvonnan alaisissa oppilaitoksissa kotikunnassa tai muualla. Opintosetelin voisi palauttaa, ellei henkilö löydä sopivaa kurssia tai ei muuten voi käyttää sitä. Sitä ei voisi muuttaa rahaksi eikä sitä voisi käyttää muuhun opiskeluun. Opintoseteliä ei tarvitse palauttaa, jos henkilö keskeyttää opiskelun. Opintoseteli on henkilökohtainen ja siihen merkitään kelpoisuusaika.

Opintosetelin sisältö olisi tietotekniikan peruskurssitasoinen koulutus, kurssi, osa kurssisarjasta tai useita kursseja. Opintoseteli sisältää perusinformaation käyttöalasta ja muista reunaehdoista. Pilottivaiheen kritiikki peruskurssitason määrittelyn vaikeudesta tulee ottaa huomioon.

Opintosetelin rahoitukseen vuonna 2002 ehdotetaan käytettäväksi noin 500 000 euroa (noin 3 miljoonaa mk). Itse opintoseteleiden lisäksi tulisi varata kullekin saajalle pieni osuus tiedotus- ja muihin yleiskuluihin. Kokeilua tulisi voida jatkaa myös vuosina 2003 ja 2004.

Opintosetelin paikkakunta-kohtainen laajuus merkitsisi sitä, että kokeilun määräraha yhtä paikkakuntaa kohden olisi noin 4 000 - 40 000 euroa, mikä tarkoittaisi noin 40 - 400 opintoseteliä paikkakuntaa kohden. Tämä tarkoittaisi keskimäärin 15 opiskelijan ryhminä 3 - 27 opintoryhmää.

Työryhmä muistuttaa, ettei opintoseteleillä sinänsä useinakaan vuosina pystytä ratkaisemaan tietoyhteiskunnan kansalaisvalmiuksia vailla olevien suurien väestöryhmien koulutusta. Kokeilua voidaan suunnata kuntiin, jotka eivät ole olleet erityisen aktiivisia tietotekniikan kansalaisvalmiuksien opetuksessa ja näin aktivoida niiden kohderyhmiin kuuluvia asukkaita opiskelun alkuun. Opintosetelikokeilun rinnalla tarvitaan kuitenkin muita koulutuksen järjestäjien ja oppilaitosten toimenpiteitä. Setelien määrän eli kysynnän vastapainona on oltava riittävä määrä opetustarjontaa. Koska opintoseteli kohdistuu vain opiskelijan osuuteen, tarvitaan opetustarjonnan puolella vastaavasti lisäresursseja tuntimääriin ja niiden rahoitukseen. Tätä lisätarvetta on vaikea arvioida, koska useimmat setelin saaneet opiskelevat samoissa ryhmissä muiden opiskelijoiden kanssa. Lisätarve tulee uusista ryhmistä ja niitä joka tapauksessa tarvitaan. Hajautettuna useille paikkakunnille ja eri kohderyhmien koulutuksen tuntimäärään kohdistuva paine ei kuitenkaan ole huomattava.

Työryhmä ehdottaa, että rahoitusta opintosetelikokeiluun hankittaisiin myös EU:n ohjelmista.

Kokeilun toteuttamiseksi käynnistetään hakumenettely maaliskuussa niin, että kokeiluun pääsy on kaikkien kuntien haettavissa. Hakemuksessa tulee esittää suunnitelma kokeilun toteuttamisesta. Kokeiluun valitun kunnan osalta avustuspäätökseen sisällytetään keskeiset seikat siitä, mihin kunta sitoutuu kokeilun yhteydessä.

Kokeiluun liitetään seuranta ja arviointi. On tärkeää, että kokeiluun liitetään tutkimusta. Kokeiluun tulisi nimetä johtoryhmä.

Työryhmä pitää tärkeänä, että mahdollisuutta tietoyhteiskunnan kansalaisvalmiuksien hankkimiseen kaikille kansalaisille pidettäisiin sellaisena koko yhteiskuntaa koskevana kysymyksenä, johon tulisi myös valtion budjetissa osoittaa selkeä lisäpanostus yhteisenä eri sektorit ylittävänä hankkeena. Yhteinen vastuu on nimenomaan tarvittavan opetustarjonnan järjestämisessä opintojen alkuun pääsemiseksi ja siitä kansalaiset voivat jatkaa omien tarpeidensa mukaan ja osin myös omin varoin. Tietoyhteiskuntataitojen opetustarjonta eri taitotasolla tulee jatkossakin turvata. Koulutustehtävän laajuus edellyttää kuitenkin kertaaurakan kaltaisia toimenpiteitä ja ohjelmia. On huomattava, että opintoseteli on vain eräs keino ja mahdollisuus kohdentaa opiskelumahdollisuuksia niille, joilla opiskeluun pääsyn kynnyks on korkea. Selkeästi suunnatulla lisäpanostuksella muutamien vuosien aikana olisi saavutettavissa näkyviä tuloksia. Nykyiseen tapaan tarvittavien koulutusmäärärahojen etsiminen määrärahoiltaan pieniltä sektorikohtaisilta momenteilta ei tuo mukanaan tarvittavaa laajempaa vaikutusta.

5. Opintosetelin soveltuvuus aikuiskoulutuksen rahoitukseen

Työryhmän toimeksiannossa on maininta siitä, että kokeilulla on tarkoitus hankkia tietoa opintosetelin soveltuvuudesta aikuisopiskelun ja tarjonnan rahoitusmuotona. Tätä tietoa saadaan siis laajemmin vasta varsinaisen kokeilun yhteydessä. Koko aikuisopiskelua ja aikuiskoulutuksen rahoitusta koskevana kysymys on tavattoman laaja ja monitahoinen, mutta ei tässä vaiheessa työryhmän toimeksiantoon kuuluva. Työryhmässä on työn aikana kuitenkin käyty keskusteluja opintosetelin käyttömahdollisuuksista aikuisopiskelussa. Näin esille halutaan nostaa eräitä kysymyksiä, jotka mahdollisissa jatkopohdinnoissa voidaan ottaa huomioon.

Arviointia siitä, miten opinto- tai koulutusseteli soveltuu aikuiskoulutuksen rahoitusmuodoksi vaikeuttaa se, että opinto/koulutusseteliä käytetään terminä eri tavoin. Eri käyttäjät tarkoittavat sillä erilaisia asioita ja kannattaessaan tai vastustaessaan ajatusta tarkoittavat eri asioita. Ehdotuksissa ei aina myöskään suhteuteta sitä aikuiskoulutuksen nykyiseen rahoitusjärjestelmään eikä pohdita sitä, olisiko opinto/koulutusseteli nykyistä rahoitusjärjestelmää tai sen osaa *korvaava vai täydentävä järjestely*. Tämä lähtökohta on aina ensin otettava huomioon.

Valkaman voucher-määritelmistä aikuiskoulutukseen mukailtuna keskeisiksi kysymyksiksi nousevat:

- kenelle (keille aikuisille/aikuisopiskelijoille) opintoseteli annetaan (kohderyhmät) ja millaisin perustein valinta tapahtuu,
- mikä on soveltamisalan laajuus (esim. opiskelun kesto/setelin käyttöaika),
- mikä on rahoituksen laajuus,
- mikä on rahoituksen muoto ja mittayksikkö

Aikuisten opiskelumahdollisuudet muodostuvat opetustarjonnasta, joka pääosin saadaan aikaan valtionosuusrahoituksella koulutuksen järjestämiseen tai muulla valtion rahoituksella (yliopistojen rahoitus, työvoimapolitiittinen aikuiskoulutus). Opetustarjontaa täydentävät usein opiskelijoiden saamat opintososiaaliset edut. Opiskelu-

aikainen aikuisopiskelijan toimeentulo taas on järjestetty opintotukijärjestelmän tai koulutustuen (työvoimakoulutus) avulla. Vapaassa sivistystyössä ja ammatillisessa lisäkoulutuksessa rahoitukseen sisältyy myös opiskelijamaksuja. Kaupallinen koulutustarjonta ja oppilaitosten maksullinen palvelutoiminta perustuu kokonaan opiskelijamaksuihin. Jos opintosetelin käyttömahdollisuuksia lähdetään miettimään, on otettava kantaa mihin osuuteen rahoituksesta se kohdistuisi.

On huomattava, että suomalaisessa koulutuksen rahoitusjärjestelmässä on voucherityyppisen järjestelmän piirteitä. Koulutuksen järjestämisessä kunnalliset ja yksityiset järjestämisluvun saaneet oppilaitokset ovat samassa asemassa. Opetustoimen puolella kunnallinen ja yksityinen koulutustarjonta muodostaa järjestämislupien kautta kokonaisuuden, jossa opiskelijan asema on kaikilla sama. Koulutuksen rahoitus määräytyy kunnallisille ja yksityisille järjestäjille samoin periaattein. Opiskelijoiden vapaa opiskelupaikan valintaoikeus merkitsee sitä, että hän tuo valtionosuuden/valtionrahoituksen muodossa suoraan oppilaitokselle yksikköhinnan mukaisen rahoituksen. Opiskelija on eräällä tavalla "kävelevä voucher".

Työryhmän ehdottamassa kokeilussa opintoseteli kohdistuu opiskelijamaksujen osuuteen tietoyhteiskuntataitojen opiskelussa. Saman menettelyn mukaisesti voidaan aikuiskoulutuspolitiikan kulloistenkin painoalueiden mukaisesti ottaa esille erilaisia kohderyhmiä ja sisältöjä, joiden opiskelua halutaan tukea. Tietotekniikan perusvalmiudet on tästä hyvä ja ajankohtainen esimerkki. Jos opiskeluun kuuluu maksuja, opintosetelin kohdentaminen maksujen osuuteen kokonaan tai osittain on mahdollista. Opintoseteli (voucher) on silloin maksuväline tai alennuskuponki. Periaatteessa sama menettely on se, että rahoitusta lisäämällä ja/tai kohdentamalla on mahdollista tarjota tietty koulutus tietyille kohderyhmille maksuttomana. Koulutuksen järjestäjän on silloin saatava jotain kautta tämän mahdollistava rahoitus. Opintosetelin yhteydessä on huomattava, ettei sen muoto ole olennainen.

Opintosetelikokeilussa selvitetään pitkälti sitä, onko opintosetelin kaltainen menettely opiskeluun motivoivaa ja kannustavaa. Alustavien tuloksien mukaan näin on. Opintoseteliin on sinänsä mahdollista liittää erilaisia kannustavia elementtejä.

Työryhmän pohdintojen mukaan opinto/koulutusseteli rahoitustapana näyttäisi sopivan täydentäväksi järjestelmäksi esimerkiksi tärkeinä pidettyjen koulutushankkeiden toteuttamisessa. Koulutuksen lisäksi opintoseteli voisi sopia myös välineeksi tai kannustimeksi erilaisten tutkintojen suorittamiseen. Esimerkiksi näyttötutkintojärjestelmässä itsenäisten, irrallisten tutkintotilaisuuksien rahoittaminen voisi tätä kautta sujua paremmin kuin lisäkoulutuksen rahoitusjärjestelmässä nykyään tapahtuu.

Aikuiskoulutuksen rahoituksen määrä ja erilaiset rahoituslähteet ovat eri kysymys ja ne on ratkaistava erikseen. Opintoseteliä voidaan ajatella opiskelijalle jäävien kustannusten korvaus- tai osakorvausjärjestelmänä, jolloin ei puututa siihen, millaisella rahoituksella koulutus saadaan aikaan.

Esitys jatkokehittelyyn: maahanmuuttajien kielikoulutus

Työryhmän ehdotus koskee toimeksiannon mukaisesti tietoyhteiskunnan kansalais-taitojen hankkimista. Työryhmä on pohtinut muita kohderyhmien tai koulutuksen sisällön kannalta kohdentamiseen sopivia alueita.

Yhtenä tällaisena on pidetty maahanmuuttajien kotouttamiskoulutukseen kuuluvaa kieli- ja kulttuurikoulutusta. Kotouttamiskoulutus on työhallinnon kokonaan rahoittamaa koulutusta työvoimakoulutuksen rahoitusjärjestelmän periaattein (hankintajärjestelmä). Kyseisen koulutuksen ongelmat ovat riittämättömissä koulutuksen määrissä ja koulutukseen pääsyn odotusajoissa niin alussa kuin kurssien välillä. Työhallinto on painottanut nykyisin maahanmuuttajien koulutuksessa entistä enemmän ammattiin valmentavia opintoja. Koulutuksen ulkopuolelle jää tällöin myös työmarkkinoiden ulkopuolella olevia maahanmuuttajia, mm. kotiäitejä ja vanhuksia sekä niitä, joita kotouttamissuunitelma ei koske. Kunnilta on tämän vuoksi odotettu entistä suurempaa vastuuta kielikoulutuksesta ja yleissivistävistä opinnoista. Vastaavaa rahoituksen lisäystä ei ole kuitenkaan tullut opetushallinnon puolelle kieli- ja kulttuurikoulutukseen. Hakeuduttaessa taas omaehtoisesti esim. kieliopintoihin vapaan sivistystyön oppi-laitoksissa joudutaan maksamaan opiskelijamaksuja. (Tyynelä: Kotouttamiskoulutus tarvitsee selkeän rahoitusmallin, Monitori 3/2001, s. 38-40)

Opetushallitus hyväksyi keväällä 2001 aikuisten maahanmuuttajien kotouttamis-koulutuksesta suosituksen, joka sisältää koulutuksen tavoitteet ja sisällöt. Suosituksen mukaisesti kotouttamiskoulutuksen ydin muodostuu noin 40 opintoviikon laajuisista opinnoista. Kuuteen opintokokonaisuuteen kuuluvat keskeisinä kieliopinnot, mutta myös kulttuurintuntemus, arjen taidot ja elämänhallinta, yhteiskuntatietous, opiskelu- ja työelämävalmiudet ja valinnaiset opinnot. (Suositus aikuisten maahanmuuttajien kotouttamiskoulutuksesta, Opetushallitus, moniste 9/2001)

Maahanmuuttajat tarvitsevat nykyistä laajempaa ja systemaattisempaa kotouttamis-koulutusta pohjana toimimiselle työelämässä, jatko-opintoihin sekä toimimiseen suomalaisessa yhteiskunnassa. Työryhmä pitää em. suosituksen mukaista kotouttamis-koulutuksen ohjelmaa harkittuna koulutuskokonaisuutena. Tämä moduulirakenteinen ohjelma ja kotouttamislainsäädäntö antavat erilaisia mahdollisuuksia opintosetelin tapaisen järjestelyn käyttämiseen koulutuksen rahoituksessa.

Työryhmä ehdottaa tässä kohdin opetus- ja työhallinnon yhteistyötä ja toimenpiteitä jo seuraavan budjetin valmistelua varten.

Työryhmän suunnitelma opintosetelikokeilusta (ote väliraportista, luku 3)

Kokeilun kohderyhmä

Keskeistä voucher- tai palvelusetelikokeiluissa on ollut se, että ne on kohdennettu tietyille väestöryhmille. Voucher toimii siis palvelujen tukijärjestelmänä, jotta tietyt ryhmät voisivat hankkia haluttuja palveluja.

Tietoyhteiskunnan kansalaisvalmiudet hankkeessa on tärkeimmiksi kohderyhmiksi nostettu ne kansalaiset, joilla ei ole tietoyhteiskunnassa tarvittavia perustaitoja.

Tietoyhteiskunnan välineympäristöä ja välineiden käyttöä on selvitetty varsin paljon. Vuonna 2001 88 %:lla maan noin 2,35 miljoonasta taloudesta oli matkapuhelin. Puhelimia on siis runsas kolme miljoonaa. Viime vuosien aikana matkapuhelimien määrä on kasvanut eniten yli 60-vuotiaiden keskuudessa, joskin matkapuhelin on yhä harvinainen yhden hengen iäkkäissä talouksissa. Toisaalta vailla lankapuhelinta olevien talouksien määrä on kasvussa. Matkapuhelimista on varsin lyhyessä ajassa tullut suomalaisille pysyvä yhteydenpitoväline.

Vuonna 1999 40 %:lla talouksista oli mikrotietokone. Internet-yhteys oli 22 %:lla talouksista. Nopeita ISDN-yhteyksiä oli vain 70 000 taloudesta. Kotitietokoneet ovat perheissä olennaisesti yleisempiä kuin pientalouksissa. Pientalouksissa tietokone on pääkaupunkiseutua lukuun ottamatta edelleen harvinainen.

Noin 2/3 palkansaajista sanoi työskentelevänsä tietokonetta käyttäen. Niiden työntekijöiden osuus, joiden työhön ei liity tietokoneen käyttöä, on noin kolmasosa. Miehillä osuus on suurempi. Myös nuorten työt ovat usein sellaisia, ettei niihin sisälly tietokoneen käyttöä. Tietokoneen käyttömahdollisuus on töissä, koulussa tai kotona 2,5 miljoonalla 15-74 -vuotiaista suomalaisista. Kotona käyttömahdollisuus oli 1,6 miljoonalla, työpaikalla tai koulussa 1,8 miljoonalla. Kirjastoissa käytössä olevaa mahdollisuutta käytetään varsin vähän. Vastaavasti Internetin käyttömahdollisuus oli 1,3 miljoonalla kansalaisella.

Vastaavasti noin 1,5 miljoonalla (37%) ei ollut mahdollisuutta tai tarvetta käyttää tietokonetta. Eläkeläisistä tietokonetta ei käyttänyt 87 %, työttömistä 52 % ja yrittäjistä 39 %. Luvut muuttuvat nopeasti, mutta tietoyhteiskunnan kansalaisvalmiudet hankkeessa on arvioitu, että väestöä, joka on vailla tietotekniikan perustaitoja on edelleen noin 1,5 miljoonaa. Juha Nurmelan tutkimuksen (2001) mukaan tieto- ja viestintäteknikan käyttö yleistyy niin työelämässä kuin kotona, mutta muutos ei ole enää ollut kovin nopeaa. Käyttäjätutkimusten mukaan myös uusien tietokoneiden käyttäjien käyttötiheys on varsin vähäinen ja näin myöskään taidot eivät pääse kehittymään. Uudet käyttäjät ovatkin arvioineet taitonsa selvästi heikommiksi kuin ne, jotka ovat ryhtyneet tietokoneen käyttäjiksi aikaisemmin. Kotikäytössä ovat laajimmin vakiintuneet verkkokäyttö ja tekstinkäsittely. Eläkeläisillä kotitietokoneen käyttömahdollisuudet olivat edelleen vähäiset. Suuri enemmistö suomalaisista ilmoittaa

kuitenkin haastatteluissa, että he hoitavat asioitaan mieluummin puhelimella kuin kirjeillä ja tietokoneyhteyksillä.

Tietoyhteiskunta ja tietoteknisten laitteiden ja sovellutusten leviäminen ei Suomessa kuitenkaan enää ole tulevaisuuden visio vaan muutosprosessi, joka alkaa vaikuttaa entistä konkreettisemmin myös aivan tavallisten ihmisten jokapäiväiseen elämään. Tietoyhteiskunnan sosiaalisina seurauksina osa suomalaisista on vaarassa syrjäytyä puutteellisten atk-taitojensa vuoksi. Tilastokeskuksen mukaan neljällä prosentilla työttömistä oli vuonna 1999 rekrytointiongelman puutteellinen tietotekniikan osaaminen. Tietoteknisten taitojen puute voi muodostua myös esteeksi tieto ja viestintätietotekniikan käyttämiseksi sellaisten erityisryhmien kuin vanhusten ja vammaisten apuna. Heille lisääntyvät mahdollisuudet asiointiin ja tiedon hankkimiseen sähköisten verkkojen avulla, seurannan järjestäminen erilaisten hätätilanteiden varalta sekä konkreettiset helpotukset erilaisten arjen rutiinien hoitamisessa olisivat merkittäviä asioita.

Yksityisten palvelujen puolella suomalaiset on jo laajasti totutettu käyttämään sähköisiä pankkipalveluja. Tässä suomalaiset ovat eurooppalaista kärkeä. Monet palvelut ovat siirtyneet maksullisten puhelinnumeroiden taakse (liikenteen aikataulut) ja niiden rinnalla palvelut saa verkosta, usein laajemmin ja edullisemmin.

Niin EU:ssa kuin Suomessa jo aiemmin tehdyt tietoyhteiskuntalinjaukset ja poliittiset päätökset edellyttävät myös julkisen hallinnon perinteisten palvelujen täydentämistä sähköisillä palveluilla. Näin voidaan parantaa palvelujen nopeutta, luotettavuutta ja tasapuolisuutta sekä saada aikaan säästöjä. Monet suuret julkiset palvelulaitokset valmistelevatkin palvelujensa siirtämistä verkkoon. Sähköisten palvelujen yleistyminen ja vakiintuminen onnistuu kuitenkin vain, jos kansalaiset ottavat omakseen uudet tekniikat ja niiden mukanaan tuomat palvelutavat. Myös sähköiset verkkopalvelut edellyttävät käyttäjältään tietoyhteiskunnan kansalaisvalmiuksia. Sama koskee pyrkimyksiä lisätä kansalaisten vaikuttamismahdollisuuksia Internetin avulla.

Tietoyhteiskunnan kansalaisvalmiudet -hankkeessa on lähdetty siitä, että lapset ja nuoret saavat tarpeelliset taidot koulussa ja suuri osa työssä käyvää väestöä on hankkinut ja ylläpitää taitoja työssä. Suurimpia ulkopuolelle jääviä ryhmiä, joiden sisällä on kuitenkin suurta vaihtelua, ovat lähinnä:

- eläkeikäinen väestö (lähinnä vanhuuseläkkeellä olevat)
- ne työkäiset, jotka eivät työssä joudu käyttämään tietokoneita ja/tai eivät saa
- koulutusta työnantajalta
- työelämän ulkopuolella olevat (työttömät, kotiäidit)
- maahanmuuttajat

Yli 65-vuotiaita kansalaisia oli vuoden 1999 lopussa 767 000, työttömien lukumäärä on vuonna 2000 vaihdellut tilastointitavasta riippuen 250 000 - 300 000 välillä ja ulkomaalaisväestön (maahanmuuttajien) lukumäärä on noin 90 000.

Em. ryhmät ovat toki tietoteknisten taitojen suhteen heterogeenisiä. Taitajia ja aktiivisia erilaisten välineiden käyttäjiä on kaikissa ryhmissä. Tutkimuksissa on huomattu, että etenkin lapsiperheisiin hankitaan usein tietokone lasten vuoksi ja samalla sen käyttöön

oppivat myös vanhemmat, vaikka eivät itse esim. työssä konetta käyttäisikään. Pientalouksissa, joita mm. eläkeläisten taloudet usein ovat, käyttö on vähäistä. Perustaidot tietokoneen käyttöön, mahdollisuudet käyttää koneita tai hankkia oma tietokone puuttuvat siis hyvin monilta. Koneiden pelko ei ole harvinaista. Toisaalta hyvin monet eivät myöskään katso tarvitsevansa näitä välineitä.

Kaikki maassa tarjottava tietotekniikan opetus on toki periaatteessa kaikkien kansalaisten ulottuvilla. Koulutusta on tarjolla paljon erilaisissa oppilaitoksissa. Nettikahviloita ja tietotupia on perustettu ympäri maata ja tietotekniset taidot ovat osa mitä erilaisimpia kehittämishankkeita. Paljon asioita myös opiskellaan.

Osa tietotekniikan peruskurssitasoisesta koulutuksesta niveltyy osana ammatilliseen koulutukseen, työvoimapolitiittiseen aikuiskoulutukseen ja maahanmuuttajakoulutukseen. Tätä kautta esim. osa tietotekniikan taitoja vailla olevista työttömistä ja maahanmuuttajista saa tarvittavan koulutuksen. Tällöin koulutus on osanottajille maksutonta ja siihen liittyy erityyppisiä opintososiaalisia etuuksia. Taitoja hankitaan myös henkilöstökoulutuksessa sekä ammatillisessa lisäkoulutuksessa.

Kasvava vanhusväestö on luonnollisesti em. tarjonnan ulkopuolella, mutta heille suunnattua opetusta on erityisesti erilaisten vapaan sivistystyön oppilaitosten, etenkin kansalaisopistojen, opintokeskusten ja kesäyliopistojen tarjoamina. Useat opintokeskukset taas ovat yhteistyössä työttömien järjestöjen kanssa järjestäneet runsaasti tietotekniikan opetusta. Opetustarjontaa saadaan aikaan toimintaan tulevan valtionosuuden avulla. Vapaatavoitteisessa koulutuksessa valtionosuus ei kuitenkaan kata kaikkia kustannuksia, vaan liki toinen puoli katetaan erilaisilla opiskelijamaksuilla. Kunnat kattavat jossain määrin ylläpitämiensä kansalaisopistojen kustannuksia, mutta yksityisillä koulutuksen järjestäjillä tällaista pelivaraa ei juurikaan ole. Maksullisena palvelutoimintana järjestettävät monenlaiset kurssit perustuvat täysin opiskelijamaksuihin.

Opiskeluun osallistumiseen ja ei-osallistumiseen vaikuttavat hyvin monet tekijät. Koulutuksen tiedetään kasaantuvan selvästi paremmin koulutetuille ja parempituloisille. Vaikka esimerkiksi vapaan sivistystyön oppilaitosten opetustarjonta on maksuiltaan varsin edullista, voivat kurssimaksut muodostaa ratkaisevan esteen monille kansalaisille. Opiskelijamaksujen onkin huomattu erilaisissa syrjäytymiseen liittyvissä projekteissa muodostavan pullonkaulan. Projekti saadaan aikaan valtionosuudella ja/tai erilaisilla avustuksilla ja projektirahoituksella, mutta jos osanottajat joutuvat maksamaan opiskelijamaksuja, se valikoi mukaan lähinnä maksukykyisiä opiskelijoita eikä niitä, joiden saamista mukaan pidetään tärkeänä. Jos opiskelijamaksu/omavastuu on liikaa, mukaan ei lähdetä. Tämä on haitannut erilaisten hakevan toiminnan projektien aikaansaamista tai koulutuksen kohdentamista vähemmän koulutetuille tai pienituloisille.

Työryhmä esittää, että opintosetelikokeilu suunnataan ensi vaiheessa kolmeen kohderyhmään: yli **60-vuotiaisiin** sekä työttömiin ja maahanmuuttajiin näiden osallistuessa omaehtoiseen koulutukseen. Keskeinen syy tähän on se, että opiskelun maksut muodostavat kaikille näille ryhmille normaalia suuremman kynnyksen. Työttömien opintosetelikokeilun yhteydestä on kokemuksia siitä, että juuri kurssimaksu muodosti selvän opiskelun esteen. Kokeilu tähtää näin

tiettyjen ryhmien palvelujen tukijärjestelmäksi, jotta heillä olisi paremmat mahdollisuudet opiskeluun. Kohdentamisella halutaan myös kannustaa etenkin eläkeläisiä opiskeluun, koska he eivät useinkaan enää koe tarvitsevänsä tietotekniikan taitoja. Kokeilussa halutaan nähdä, kannustaako opintoseteli opiskeluun.

Opintosetelin sisältö

Tietoyhteiskunnan kansalaisvalmiudet -hankkeessa on pyritty määrittelemään "tietoyhteiskunnan kansalaisvalmiudet tai kansalaistaidot". Määrittely ei ole kaikin osin helppoa, etenkin kun valmiuksilla usein ymmärretään vain teknisiä taitoja. Varsin onnistuneena pohjana on pidetty Bertta Sokuran (Tieke) hankkeen käyttöön laatimaa kehikkoa. Tähän kehikkoon perustuu myös Tiekelle toimeksiantona annetun uuden oppimishjelman valmistelu. Kehikon keskeinen sanoma on se, että kansalaistaidot eivät ole vain teknisiä valmiuksia eikä tietoyhteiskuntaa tule käsittää vain tietotekniikkayhteiskunnaksi. Tärkeiksi nousevat kuluttajataidot verkoissa tapahtuvan kaupankäynnin, asioinnin ja opiskelun takia. Tiedonhankinnan ja viestinnän taitoihin liittyy myös verkkoetiikka. Olennaista on ymmärtää, mitä tietoyhteiskunta oikein tarkoittaa ja mihin opiskeltavia taitoja tarvitaan.

Kansalaistaitojen tai -valmiuksien tueksi on syntynyt monenlaisia valmiita opetuskokonaisuuksia. Tunnetuin niistä on Tieken kehittämä *Tietokoneen ajokortti*-perhe. Tietokoneen käyttäjän A-kortti on suunnattu peruskäyttäjälle, joka käyttää tietokonetta töissä ja vapaa-aikana. A-korttiin kuuluu seitsemän modulia. A-kortti kuten myös sen perustalle kehitetty AB-kortti kuuluvat useisiin ammatillisiin tutkintoihin osana. Kortteja opiskellaan ja suoritetaan paljon ammatillisessa lisäkoulutuksessa ja työvoimakoulutuksessa osana muita opintoja tai erillisinä kursseina. Tieke on vuonna 2000 kehittänyt A-korttia suppeamman ns. Kansalaisen @-kortin, jossa on neljä osiota. Aikuisoppilaitoksissa opiskellaan tietotekniikkaa ajokorttiaineiston mukaan ilman, että kaikki suorittavat tutkinnon. Opetussuunnitelmarungoista on tullut suosittuja apuvälineitä opettajille.

Toinen ryhmä sisällöllisesti muodostuu *opettajien ja kouluttajien itse laatimista aineistoista*. Tietotekniikan perustaitoja opiskellaan paljon erityisesti kansalais- ja työväenopistojen ja opintokeskusten kursseilla, mutta näissä ei ole yhtenäisiä opetusohjelmia. Sama koskee myös kansanopistojen lyhytkursseja ja kesäyliopistoja. Tietotekniikkakoulutusta on runsaasti ohjelmissaan ammatillisilla aikuiskoulutuskeskuksilla.

Oman ryhmänsä sisällöllisesti muodostavat erilaiset *ikäihmisten tietokonekurssit*, usein em. oppilaitoksissa tai ikäihmisten yliopistossa. Ns. seniorien viestintäpäivissä syksyllä 2000 ja 2001 on ollut mukana suuri joukko kirjastoja, joissa opastettiin sekä matkapuhelimien että tietokoneen käyttöön.

Useilla *palvelujen tarjoajilla on opastusta* palvelun käyttöön, kuten esimerkiksi pankeilla pankkipalvelujen käyttöön.

Erilaisten projektien yhteydessä on syntynyt runsaasti sellaista materiaalia, joka voi olla avuksi tietoyhteiskuntataitojen opetuksessa. Mm. vuoden 2000 Aikuisopiskelijan viikkoa varten valmistettua kirjasesta *Tietokone iloksi ja avuksi on* otettu 90 000 kappaleen painos.

Työryhmä on päätenyt opintosetelin sisältöä pohiessaan siihen, ettei se halua sitoa sisältöä tiettyyn opiskeltavaan kokonaisuuteen tai olemassaolevaan malliin tai aineistoon. Kohderyhmien tarpeet ovat tässä suhteissa erilaisia. Useille tietokoneen ajokortti, sen osiot tai kansalaisen @-kortti ovat hyvin sopivia opiskelukohteita. Toisille taas vaatimattomampi alku keskeisten valmisohjelmien käytön oppimisessa on riittävä. Työryhmä pitää tässä mielessä erilaista jo tuotettua materiaalia arvokkaana ja käyttökelpoisena.

Opetuksessa on tärkeää ottaa esille laajemmin tietoyhteiskunnan välineympäristö. Välineympäristön kehityksestä on olemassa paljon ristiriitaista tietoa. Seniorien surffi-päivässä olivat vahvasti esillä matkapuhelimet, joiden käytön osaaminen ei niiden levinneisyydestä huolimatta ole itsestäänselvää. Erittäin ajankohtainen on digitaalisen television tulo koteihin. Julkisiin tiloihin tulleet ja tulevat päätelaitteet tarvitsevat nekin opastusta käyttöön. Kirjastot ovat jo hyvin varustettuja, mutta laitteita on osattava käyttää. Nettikahviloita ja tietotupia on olemassa.

Työryhmä esittää, että opintoseteli sidotaan kokeilussa tietotekniikan peruskurssitasoiseen opiskeluun, ei jatkokurssitasoiseen eikä erikoiskursseihin. Oppilaitosten opetustarjonnasta tämän arvioidaan erottuvan riittävän selvästi. On kuitenkin tarpeen, että itse opintosetelissä selostetaan hyväksyttävien opintojen taso lyhyesti Asian selvittäminen on ennakkoinformaation keskeisiä tekijöitä. Epäselvissä tapauksissa oppilaitokset joutuvat tekemään ratkaisut.

Työryhmä pitää tärkeänä kohderyhmien kannalta, että opintosetelikokeilulla tuetaan nimenomaan lähiopetusta. Yhteisöllisen oppimisen merkitys on suuri etenkin vanhempien opiskelijoiden keskuudessa. Samoin on syytä käyttää hyväksi niitä hyviä kokemuksia, joita on vertaiskouluttajien/-ohjaajien mukanaolosta.

Opintosetelin toimittajat/myöntäjät

Työttömien opintosetelikokeiluissa opintosetelin myöntäjä on ollut työvoimatoimisto. Palveluun yhdistyy silloin kohderyhmän rajaaminen työvoimatoimiston tietoihin nojautuen. Koska opintoseteleihin ei ole liitetty muita ehtoja ja seteleiden määrä on ollut pieni, työvoimatoimistot ovat kokemusten mukaan voineet hoitaa tehtävän sujuvasti.

Voucher-ajattelun idean mukaisesti opintosetelin toimittajana/myöntäjänä tulisi olla muu taho kuin se, joka koulutuksen järjestää. Opintosetelin tulisi mahdollistaa saajille vapaus valita opinnot käytettävissä olevasta tarjonnasta. Muuten on kyse suoraan tietyn oppilaitoksen opintojen subventoinnista tai ainakin epäsuora ohjaus tämän oppilaitoksen käyttöön. On toki mahdollista, että myöntämisessä painokkaasti korostetaan sitä, että seteli on käytettävissä laajemmin kuin myöntävässä oppilaitoksessa.

Myöntäjinä/toimittajina tulisi olla sellaisten yhteisöjen, jotka ovat riittävän suuria toiminnan organisoimiseen ja jotka tavoittavat riittävän suuren asiakaskunnan. Näin ollen sopivimpia myöntäjiä ovat kunnat. On tärkeää, että setelin myöntävä toimipiste/eet ovat sellaisia, jotka ovat mahdollisimman tuttuja kohderyhmille ja helposti saavutettavia. Jos halutaan kohdentaa tietty määrä opintoseteleitä esim. työttömille, työvoimatoimistot ovat edelleen luontevia myöntäjinä. Jos halutaan nähdä, miten opintoseteli motivoi erilaisia kohderyhmiä, myöntäjän tulisi olla niille kaikille tasapuolisen tuttu paikka. Tällainen voi olla esimerkiksi kirjasto.

Työryhmä esittää, että opintosetelin myöntäjinä/toimittajina toimivat kokeilussa kunnat.

Rahoitus

Työryhmän toimeksianto antaa varsin valmiina opintosetelin kohderyhmät ja toisaalta setelin sisällön. Näin kohderyhmien kannalta tulevat kyseeseen työvoimapolitiittinen aikuiskoulutus, maahanmuuttajakoulutus sekä vapaan sivistystyön oppilaitosten järjestämä ns. vapaatavoitteinen koulutus sekä ns. maksullisena palvelutoimintana järjestetty koulutus erilaisissa oppilaitoksissa. Työvoima- ja maahanmuuttajakoulutus ovat kuitenkin jo maksuttomia ja tuettuja koulutuksia, joten koko järjestelmää muuttamatta opintoseteli ei sinne sovi. Työttömät ja maahanmuuttajat osallistuvat kuitenkin myös omaehtoiseen koulutukseen.

Valtionosuusrahoituksen lisäksi oppilaitokset saavat valtionavustuksia myös erilaisiin kehittämiskohteisiin, mutta niiden osuus kokonaisrahoituksesta on pieni. Koska valtionavustusrahoitus mahdollistaa koulutuksen kohdentamisen, voidaan haluttaessa valtionosuus- ja valtionavustusrahoituksen keskinäisiä suhteita muuttaa niin, että kohdennettuihin valtionavustuksiin suunnataan enemmän varoja tai lisärahoitusta. Työryhmä ei ole kuitenkaan tässä vaiheessa pohtinut laajemmin asiaa eikä ole valmis ehdottamaan suuria muutoksia tähän suuntaan.

Voucherin tyyppistä palvelujen suuntaamista tapahtuu kaiken aikaa julkisessa hallinnossa kuten yritysmaailmassakin. Suhteessa tietotekniikan kansalaisvalmiuksien parantamiseen kuntien, yritysten ja järjestöjen omat meneillään olevat panostukset ovat tavattoman tärkeitä. Ostaessaan työntekijälleen vaikkapa tietokoneen ajokorttikoulutuksen kunta tai yritys antaa tavallaan hänelle opintosetelin. Jos opintosetelikokeilu innostaa tässä esimerkiksi kuntia lisäpanostuksiin kuntalaisten tai henkilöstönsä tietotekniikkavalmiuksien parantamisessa, hyvä niin.

Työryhmä ehdottaa, että jo toimeksiannon pohjalta valittujen kohderyhmien vuoksi peruspanostus kokeiluun on valtionrahoitusta opiskelijamaksujen kattamiseen, ei valtionosuusrahoituksen tilalle. Kokeilun idea opintosetelin kohdentamisesta opintomaksujen korvaamiseen lähtee vahvasti kohderyhmän tarpeista. Ehdotus ei ennakoisi sitä, että opiskelijamaksuja laajemmassa mitassa tulisi korvata tai kompensoida yhteiskunnan varoin. Sen sijaan koulutuspolitiittisten toimenpiteiden suuntaamisessa esim. syrjäytymisongelman yhteydessä opintosetelin tyyppistä kohdentamista on syytä jatkossa tarkastella enemmän.

Kunta

nro

Opintoseteli

Apuraha tietotekniikan perustaitojen opiskeluun

Opintoseteli liittyy opetusministeriön kokeiluun, jolla on tarkoitus kannustaa tietoyhteiskunnassa tarpeellisen osaamisen hankkimiseen ja edesauttaa tietotekniikan perustaitojen opiskelua.

Saajan nimi

Syntymäaika **Kotipaikkakunta**

Opintosetelin voimassaoloaika

Opintosetelin käyttöehdot:

Opintoseteliä voidaan käyttää kaikissa julkisen valvonnan alaisissa oppilaitoksissa. Tällaisia oppilaitoksia ovat esimerkiksi kansalais- ja työväenopistot, kansanopistot, aikuislukiot, kesäyliopistot, opintokeskukset ja ammatilliset aikuiskoulutuskeskukset.

Koulutukseen ilmoittauduttaessa opintoseteli esitetään oppilaitokselle, joka merkitsee siihen kurssin nimen ja hinnan.

Opintosetelillä voidaan maksaa tietotekniikan perustaitojen kurssimaksuja yhteensä 500 markan (84 euron) arvosta. Sopivia kurseja ovat erilaiset tietotekniikan alkeis-, perus- ja seniorikurssit, sekä esimerkiksi kansalaisen @-kortti tai tietokoneen ajokortti ja sen osat. Opintosetelillä voidaan maksaa osa kurssista, kurssisarjasta tai useita kurseja.

Opintoseteli on henkilökohtainen apuraha, joka kokeilun alkuvaiheessa voidaan myöntää työttömille, maahanmuuttajille ja yli 60-vuotiaille. Opintoseteliä ei voi vaihtaa rahaksi. Palauttakaa opintoseteli sen myöntäjälle, mikäli opintosetelin saatuanne käy ilmi, ettette voikaan sitä käyttää.

Myöntäjän allekirjoitus

Saajan allekirjoitus

leima

Opintosetelillä kuitataan maksetuksi seuraavat kurssimaksut:

Kurssi

Oppilaitos

Päiväys

Allekirjoitus

leima

Hinta:

..... mk

..... €

Kurssi

Oppilaitos

Päiväys

Allekirjoitus

leima

Hinta:

..... mk

..... €

Kurssi

Oppilaitos

Päiväys

Allekirjoitus

leima

Hinta:

..... mk

..... €

Kurssi

Oppilaitos

Päiväys

Allekirjoitus

leima

Hinta:

..... mk

..... €

OPINTOSETELIKOKEILU, syksy 2001

Olette saanut opintosetelin tietotekniikan opiskelua varten. Olette näin mukana alkavassa opintoseteliko-
keilussa. Kokeilun kehittämiseksi pyydämme teitä ystävällisesti vastaamaan alla oleviin kysymyksiin.
Vastaukset käsitellään luottamuksellisesti.

1. Syntymävuotenne
2. Sukupuoli mies nainen
3. Koulutus kansa/peruskoulu
..... keskikoulu/lukio/ammattillinen koulutus
..... yliopisto/korkeakoulu
4. Ammatti/ent.ammatti
5. Työtön ei kyllä
6. Maahanmuuttaja ei kyllä, mistä maasta
7. Osallistuisin koulutukseen myös ilman opintoseteliä ei kyllä
8. Olen aikaisemmin osallistunut tietotekniikkakursseille ei kyllä
jos vastasitte kyllä, niin minkälaisille?
9. Aion myöhemminkin hankkia lisää tietotekniikkakoulutusta ei kyllä
jos vastasitte kyllä, niin minkälaista?
10. Mitä tietotekniikkataitoja haluaisitte/tarvisitte?
11. Mille tai minkälaisille kursseille aiotte opintosetelillä osallistua?

Arvoisa sivistys/opetus/koulutoimenjohtaja,

Kuntanne on mukana opintosetelin pilottikokeilussa. Kokeilun tulosten arviointia varten pyydämme täyttämään oheisen kyselylomakkeen. Kokeilun kehittämiseksi tiedot kokeilun ongelmakohdista samoin kuin kehittämis ehdotuksenne ovat tarpeellisia. Pyydämme teitä voimittamaan vastaavan kyselyn kaikille oppilaitoksille, joissa on/on ollut opintoseteliopiskelijoita (lomake oppilaitoskyselyä varten on lähetetty sähköpostin liitetiedostona).

Tiedusteluihin vastaa opetusministeriössä suunnittelija Kirsi Lähde, puh. 09-1341 7417. Lomake pyydetään palauttamaan opetusministeriöön **viimeistään 18.12.2001** mieluiten sähköpostitse osoitteeseen kirsi.lahde@minedu.fi (tai fax. 09-13417006).

Kunta:

1. Onko saamanne informaatio opintosetelin rahoituksesta ollut riittävää?

..... kyllä ei

Mikäli vastasitte ei, mitkä ovat olleet tiedonsaannin ongelmat?

- 1)
- 2)
- 3)

Kehittämis ehdotukset

- 1)
- 2)
- 3)

Opintoseteliin on kirjattu sen käyttöön ja jakeluun liittyviä tietoja ja ehtoja. Näiden on tarkoitus olla riittävän selkeät opintosetelin käytön kannalta, mutta myös kyllin väljät mahdollistaakseen paikallisesti järkevät menettelytavat.

2. Miten kokeilussa käytetty opintoseteli sisällöltään soveltui käyttötarkoitukseensa?

Käytön kannalta sujuvaa oli

- 1)
- 2)
- 3)

käytön ongelmia olivat

- 1)
- 2)
- 3)

kehittämis ehdotuksia

- 1)
- 2)
- 3)

3. Opintosetelin jakelu

opintosetelin jakelupisteet kunnassa olivat:

-
-

onnistuneita ratkaisuja olivat

- 1)
- 2)
- 3)

ongelmia ilmeni

- 1)
- 2)
- 3)

kehittämisehdotuksia

- 1)
- 2)
- 3)

4. Missä kuntanne oppilaitoksissa on ollut opintoseteliopiskelijoita?

Oppilaitokset:

-
-

5. Miten kunnassanne tiedotettiin opiskelijoille opintosetelistä?

Tiedottamiskanavat olivat:

-

onnistuneita tiedottamisjärjestelyjä olivat

- 1)
- 2)
- 3)

ongelmakohtia olivat

- 1)
- 2)
- 3)

kehittämisehdotuksia

- 1)
- 2)
- 3)

Pilottikokeilussa opintosetelin kohderyhminä olivat yli 60-vuotiaat, työttömät ja maahanmuuttajat.

6. Mille muille kohderyhmille opintoseteli soveltuisi?

- 1)
- 2)
- 3)

Pilottikokeilussa opintosetelillä voi osallistua tietotekniikan opintoihin.

7. Mitkä muut opintokokonaisuudet olisivat erityisen sopivia opintoseteliopiskeluun?

- a)
- b)
- c)

Palautetta, ehdotuksia:

Kiitos vastauksestanne!

Arvoisa vastaanottaja,

Opetusministeriö käynnisti syksyllä 2001 opintosetelin pilottikokeilun ikääntyvien, työttömien ja maahanmuuttajien tietotekniikan perustaitojen opiskelun edistämiseksi. Kokeilun tulosten arviointia varten pyydämme teitä täyttämään oheisen kyselyn. Kokeilun kehittämiseksi tiedot ongelmakohdista sekä kehittämisehdotukset ovat tarpeellisia. Kattavien tietojen saamiseksi tärkeää on saada kokemuksia kaikista oppilaitoksista, joilla on ollut opintoseteliopiskelijoita. Tiedusteluihin vastaa opetusministeriössä suunnittelija Kirsi Lähde, puh. 09-1341 7417.

Lomake palautetaan opetusministeriöön **viimeistään 18.12.2001**, mieluiten sähköpostitse osoitteeseen kirsi.lahde@minedu.fi (tai fax 09-13417006).

Oppilaitoksen nimi:

1. Kurssitarjonta ja osallistuminen:

- A) Montako tietotekniikan perustason kurssia
oppilaitoksessanne on järjestetty syyskaudella 2001? yhteensä: kurssia
- B) Jos oppilaitoksessanne toteutettiin erillisiä kursseja opintosetelin kohderyhmille,
niin montako kurssia
- a) yli 60-vuotiaille? kurssia
 - b) työttömille? kurssia
 - c) maahanmuuttajille? kurssia
- C) Montako opintoseteliopiskelijaa on osallistunut
- a) vain opintoseteliopiskelijoille tarkoitetuille kursseille? opiskelijaa
 - b) muille tietotekniikan perustason kursseille? opiskelijaa
- D) Montako atk-ajokortin osiota opintoseteliopiskelijat ovat suorittaneet? yhteensä osiota
- E) Mille muille kohderyhmille kuin ikääntyville, työttömille ja maahanmuuttajille
opintoseteli mielestänne soveltuisi?
- a)
 - b)
 - c)
- F) Mitkä muut kuin tietotekniikan opintokokonaisuudet soveltuisivat opintoseteliopiskeluun?
- a)
 - b)
 - c)

2. Opintosetelistä tiedottaminen

onnistuneita järjestelyjä opintosetelistä tiedottamisessa olivat

- 1)
- 2)
- 3)

tiedottamisen ongelmia olivat

- 1)
- 2)
- 3)

kehittämisehdotuksia

- 1)
- 2)
- 3)

Opintoseteliin on kirjattu sen käyttöön ja jakeluun liittyviä tietoja ja ehtoja. Näiden on tarkoitus olla Riittävän selkeät opintosetelin käytön kannalta, mutta myös kyllin väljät mahdollistaakseen paikallisesti järkevät menettelytavat.

3. Miten kokeilussa käytetty opintoseteli soveltui sisällöltään käyttötarkoitukseensa?

käytön kannalta sujuvaa oli

- 1)
- 2)
- 3)

käytön ongelmia olivat

- 1)
- 2)
- 3)

kehittämisehdotuksia

- 1)
- 2)
- 3)

Opetuksen onnistumiseen vaikuttavat monet seikat, kuten kurssien laajuus, etenemisnopeus, opetus- sisältöjen mukauttaminen kohderyhmän mukaan, opetusmenetelmät, ryhmäkoko, käytettävissä olevat tila-, väline- ja henkilöstöresurssit jne.

4. Mitkä seikat opintoseteliopiskelijoiden opetusjärjestelyissä olivat

onnistuneita ratkaisuja

- 1)
- 2)
- 3)

ongelmakohtia

- 1)
- 2)
- 3)

kehittämisehdotuksia:

- 1)
- 2)
- 3)

Opiskelijoilta tulleita kysymyksiä ja muuta palautetta:

Palautetta oppilaitokselta:

Kiitos vastauksestanne!